

Valeria Dulska Kamalova

***DESTINACIONS “FÈNIX” (de les cendres a una possible
resurrecció)***

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit pel Sr. Joaquim Queralt Basterra

Grau de Gestió en Turisme i Hoteleria

**UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI**

VILA-SECA

2023

Í N D E X

1. Introducció.....	Pàg. 1
2. Marc teòric: Dark Tourism.....	Pàg. 6
3. Àmbit geogràfic: Ucraïna.....	Pàg. 17
3.1. Història.....	Pàg. 17
3.2. Principals atractius turístics.....	Pàg. 20
4. Dark Tourism a Ucraïna.....	Pàg. 28
4.1. Central Nuclear.....	Pàg. 28
4.2. Txernòbil.....	Pàg. 31
5. Situació actual a Ucraïna.....	Pàg. 38
6. Escenaris de futur incerts.....	Pàg. 42
7. Conclusions.....	Pàg. 52
8. Bibliografia.....	Pàg. 56

1. INTRODUCCIÓ

El turisme, un dels motors més importants i potencials de l'economia dels Estats, dia rere dia s'ha d'enfrontar a reptes que sorgeixen en l'actual societat i món canviant, que es troba en constant progrés i creixement. En què apareixen nous conceptes, noves tecnologies, noves experiències,... on el turista és cada cop més exigent, més informat, amb motivacions per viatjar cada cop més nombroses i diferents, amb expectatives més elevades, inconformista,... tot i que el turista del segle XXI tingui característiques cada cop més disperses i elevades, segueixen compartint alguns components. Tot i les diferències, els turistes comparteixen el desig per veure i escoltar de primera mà tot allò que els desperta interès, i aprofundir en allò que els provoca curiositat. L'afany per adquirir aprenentatge i descobrir coses noves sempre ha sigut part de la conducta de l'ésser humà.

És degut a això, a conseqüència d'aquests canvis i progrés constant, que ha sorgit una nova branca o un nou concepte turístic, el Dark Tourism, que en els passats anys ha anat rebent creixent atenció. Per introduir, cal dir que el turisme fosc, tanaturisme o turisme de dol, és aquell tipus de turisme que s'associa amb la mort o la tragèdia, però aprofundirem més en el seu significat més tard, durant el desenvolupament del treball. Afegir, que els reptes que han sorgit durant aquests anys, no han estat gens fàcils pels nous tipus de turisme i per l'activitat turística en general. Com ara, la pandèmia provocada per la Covid-19, que va ser un fre en sec pel turisme i la vida de les persones en sí. Tot i així, les destinacions turístiques no s'han rendit i en tot moment han apostat per una perspectiva i visió de futur positiva, que insistia en la recuperació del turisme.

Així doncs, la tria de la realització d'aquest treball de recerca de fi de Grau en Turisme i Gestió Hotelera, inicialment ha estat l'anàlisi d'aquest nou turisme emergent, el turisme negre. I més concretament, la central nuclear de la destinació ucraïnesa Txernòbil, que condueix a plantejar-se si Ucraïna té potencial com a destinació d'aquest tipus de turisme, turisme de la mort. Ja que aquest tipus d'activitat turística té gran importància creixent en les societats actuals i el segle XXI al qual pertanyem.

Però malauradament l'actual situació a Ucraïna (la invasió per part de Rússia), ha fet que el treball realitzi un gir de 180 graus i s'enfoqui des d'una altra perspectiva. Aquesta tràgica i cruel invasió del país per part de Rússia, ha posat en fre l'activitat turística, degut a que ara, la importància recau en la seguretat i supervivència de la societat i territori ucraïnès. És per aquest motiu, que el treball es basarà en suposicions plenes d'incertesa cara al futur del país.

Inicialment, degut a que l'enfoc estava en el turisme negre, era de gran interès i rellevància conèixer els motius i motivacions que mouen aquestes persones, visitants i turistes cap a aquest tipus de llocs, la majoria dels quals representa i reflecteix la història de les nostres societats, sovint són memòries per tal de no tornar a repetir mai més aquestes catàstrofes (aquelles que són responsabilitat humana, és clar). Clares evidències i exemples d'aquests espais que projecten la història que han viscut els nostres avantpassats, ho són perfectament els camps de concentració d'Auschwitz, situats a Polònia, les calaveres que hi ha al Centre Memorial al Genocidi a Murambi, situades a Ruanda, també les Ruïnes de Pompeia, que estan a Itàlia i l'objectiu d'estudi de la recerca, que anteriorment a l'esclat de la invasió, era el principal; Txernòbil.

Aquesta ciutat ucraïnesa es troba a Prypyat, Ucraïna, que degut a les circumstàncies actuals, com s'ha esmentat abans, ha esdevingut el centre de l'estudi. Si no fos per la situació incerta del país, es podria arribar a suposar que les diverses zones que estan patint atacs massius, bombardejos, etc. amb una probabilitat ben elevada, podrien esdevenir futures "atraccions" turístiques, de la mateixa manera que ha succeït a Polònia, Alemanya, l'antiga Iugoslàvia i molts altres països Europeus i arreu el món. Però abans, si aquesta situació arriba a la seva data final de manera beneficosa per Ucraïna, el país es trobarà davant d'un repte encara més gran, que és la recuperació. Si arriba l'anhelada pau, la prioritat d'Ucraïna residirà en atendre persones, procurar relançar l'activitat econòmica i refer infraestructures i tot allò que ha acabat convertit en cendra. Per tant, l'activitat turística, inevitablement, quedarà en l'últim pla, el qual serà impossible sense primer fer tot el comentat al principi.

Cal remarcar, també, que la realització d'aquesta recerca ha estat feta de manera molt personal, degut a ser d'origen ucraïnès i viure i sentir tots els successos de primera mà. Durant

la recerca es tractaran punts com la situació prèvia a la pandèmia i l'esclat de la guerra, després la inestabilitat política i turística aportada per la invasió (resistència d'Ucraïna), d'altre banda el Dark Tourism que neix en llocs amb escenaris com l'actual ucraïnès, seguidament la central nuclear de Txernòbil i l'atracció turística que suposava pels turistes abans de la invasió, i per últim, es parlarà sobre possibles escenaris turístics futurs que són completament incerts i s'esmentaran exemples de situacions similars com Txetxènia, Transnístria a Moldàvia i la guerra dels Balcans.

Tots aquests punts, conduiran a la resolució d'un plantejament, el qual és: Pot esdevenir Ucraïna una destinació consolidada de Dark Tourism? Una situació que únicament es podria donar si la conclusió de la situació fos grata pel país, suposant que la invasió finalitza i Ucraïna queda lliure i desocupada de les tropes russes.

És d'aquí d'on surt el títol del treball. El concepte "fènix" que acompanya el terme destinació, prové del mite de l'au fènix, el qual és dels arquetips més poderosos, perquè en el seu foc contenia tant la creació com la destrucció, tant la vida com la mort. Així doncs, aquesta criatura emblemàtica, és capaç d'aixecar-se de les cendres de la seva pròpia destrucció, simbolitzant també, la resiliència, que vol dir la única capacitat de renovar-se en un ésser o alguna cosa molt més forta, lluminosa i valenta.

De la mateixa manera, pot succeir amb les destinacions i les destinacions turístiques, aquest turisme fosc en cert aspecte fa referència a la resurrecció. Aprofitem les cendres, catàstrofes, destruccions, caos,... i ho convertim en un recurs, en aquesta capacitat de renovar-se i construir una cosa molt més forta. Podem afirmar que això ha succeït en destins com Alemanya, Polònia i tants altres. Així doncs, si apostem per un futur incert benèvol per Ucraïna, podria convertir-se també en una destinació amb aquesta gran capacitat? Podria recuperar tot allò essencial, com ho són la seguretat, la població, l'economia, i així doncs, l'activitat turística? Podria esdevenir una autèntica atracció pels visitants? Tot aquest seguit de preguntes, i tantes més que han sorgit al llarg del desenvolupament del treball, podrien ser contestades de manera oberta, amb moltes versions i escenaris diferents, en el desenllaç.

Afegir per últim, que molts dels punts s'explicaran de manera molt incerta, fent suposicions, creant possibles escenaris futurs que podrien arribar a ser reals (o no) considerant la situació actual dins del país en tot moment, la qual limita i fa impossible l'activitat turística, i també fent ús de termes i temps en passat, ja que avui dia molts dels territoris ucraïnesos estan envaïts, incomunicats, destrossats o no se sap res de la situació actual dins d'ells.

1.1. HIPÒTESI

Afortunadament, la majoria de destinacions turístiques arreu el món que han estat afectades per la crisi pandèmica de la Covid-19 s'han anat recuperant poc a poc, recuperant el dia a dia, la quotidianitat, la vida, i amb ells, l'activitat turística i tota l'experiència màgica i plena d'activitat que comporta. Però, malauradament, mentre la majoria començava a veure aquestes possibilitats de recuperació que aportaven mica en mica fruits, Ucraïna va patir la desastrosa invasió, que avui dia es veu indirectament reflectida en l'economia de tantes altres territoris.

Així doncs, l'activitat turística del país s'ha trobat davant de dos escenaris. L'aturada de la pandèmia l'any 2020 i la impossible recuperació per la invasió de Rússia. Degut a això i la informació obtinguda pel que fa a visites turístiques, actualment el país es troba en un moment complicat. Per tant, ens trobem davant d'una plena aturada de l'activitat turística ucraïnesa.

Aleshores, tot allò comentat anteriorment condueix a la resolució d'un plantejament, el qual és: Pot esdevenir Ucraïna una destinació consolidada de Dark Tourism? Una situació que únicament es podria donar si la conclusió de la situació fos grata pel país, suposant que la invasió finalitza i Ucraïna queda lliure i desocupada de les tropes russes. Per tant, la recerca es basarà en salts al passat, successos del present, i escenaris que són fruit de la suposició i imaginació pel que fa al futur.

És per això, que molts dels punts s'explicaran de manera molt incerta, fent suposicions, creant possibles escenaris futurs que podrien arribar a ser reals (o no) considerant la situació actual dins del país en tot moment, la qual limita i fa impossible l'activitat turística, i també fent ús

de termes i temps en passat, ja que avui dia molts dels territoris ucraïnesos estan envaïts, incomunicats, destrossats o no se sap res de la situació actual dins d'ells.

2. MARC TEÒRIC: DARK TOURISM

En aquest apartat es fa una aproximació al subjectiu i general concepte de Dark Tourism, s'explicaran diferents variants, visions i aportacions proposades per diversos autors que s'han dedicat a l'estudi d'aquesta branca turística, entre ells; Stone, Seaton, Raine, Sharpley,...

El cada cop més conegut turisme negre, fosc o de dolor, són termes que provenen de l'anglès, aquests anglicismes són "*black tourism, dark tourism o grief tourism*", el que significa o es tradueix com a turisme de dol. Aquest tipus de turisme és aquell que ocasiona viatges entorn aquells llocs que són associats a la mort, la catàstrofe i la tragèdia. Especialment aquest turisme fosc fa referència a llocs on hi ha hagut mort violenta. Tot i així, la importància d'aquests espais no és a conseqüència de l'associació que se'ls fa amb el patiment i la mort, sinó degut al seu gran i rellevant valor històric. (Korstanje, M. E., & George, B. (2015). Dark Tourism: Revisiting Some Philosophical Issues. *E-review of Tourism Research*, 12.). Hi ha molts exemples d'aquests espais foscos, entre aquests cal destacar els camps de concentració d'Auschwitz, situats a Polònia, les calaveres que hi ha al Centre Memorial al Genocidi a Murambi, situades a Ruanda i finalment, la ciutat de Prypyat que es situa a Ucraïna, la qual és un exemple de turisme negre de l'actualitat i és el cas en el qual em centraré al llarg d'aquesta recerca.

- Estudis aportats per Stone (1996 - 2016)

Aquest tipus de turisme va esdevenir un interessant àmbit d'estudi l'any 1996, durant el qual aquest terme es va utilitzar a la Universitat Escocesa de Glasgow pels professors Malcolm Foley i John Lennon. (Dark Tourism / John Lennon and Malcolm Foley). Així doncs, aquests estudis s'han fet càrrec d'analitzar tant els espais antics com els recents que s'associen amb la mort i atrauen turistes i visitants. Amb aquest anàlisi, els estudiosos han pretès entendre la motivació que tenen les persones per tal de visitar aquests llocs. És important esmentar també al professor de la Universitat de Central Lancashire, el doctor Philip Stone, el qual actualment està estudiant aquest tòpic. El doctor Stone ha escrit diverses publicacions i ha realitzat diferents presentacions, amb la finalitat de determinar els efectes socials i morals del turisme

negre, el per què la gent decideix visitar aquest tipus de llocs associats a la mort i al dolor. D'altra banda, el doctor ha declarat que el turisme negre representa immoralment allò que la moralitat vol comunicar. Explica que aquest tipus de turisme en fenomen social expressa la necessitat de projectar la pròpia finitud per mitjà de la mort d'un altre significant. (Stone, P. R. (2012). Dark Tourism and significant other death: Towards a model of mortality mediation. *Annals of tourism research*, 39(3), 1565-1587.)

Tot i així, cal tenir en consideració que hi ha altres punts de vista, entre aquests trobem per exemple el turisme negre vist com una forma d'explotació de caire econòmic, és a dir, que els empresaris poden utilitzar les reaccions emocionals per part dels visitants i turistes per tal de generar beneficis i guanys del seu interès. Un exemple seria el tràfic en àrees com el que es coneix com la "zona zero", la qual és el lloc del World Trade Center, que es va anomenar com zona zero rere els atemptats que van tenir lloc l'11 de setembre de l'any 2001, es situa a Nova York, i permet reactivar l'activitat comercial relacionada amb el turisme negre. (Korstanje, M. E. (2016). *The rise of thana-capitalism and tourism*. Taylor & Francis.). Així doncs, el turisme fosc té per base dos pilars fonamentals, el primer fa referència a l'associació de la reflexió a través de la qual el visitant imagina el seu propi final després de la mort d'un altre, i en canvi la segona és la *thanaptosis* (aquest terme significa que es tracta d'una meditació sobre la mort, com en un poema), que fa referència a apreciar la vida mitjançant la contemplació de la mort. (Miles, Stephen (2014) *Journal of Heritage Tourism* 9(2), 134-147.). Els estudis que es fan en turisme negre tenen una naturalesa diversificada, tot i així es poden definir en tres grups principals.

En primer lloc, aquells estudis que s'enfoquen en les reflexions de les persones que s'imaginen la seva pròpia mort mitjançant la mort d'altres. Pels acadèmics que s'encarreguen d'estudiar aquest tipus, el turisme negre transmet un missatge per poder així assimilar qualsevol fet traumàtic que afecti la comunitat. (Stone, P., & Sharpley, R. (2008). Consuming dark tourism: A thanatological perspective. *Annals of tourism Research*, 35(2), 574-595.). Seguidament trobem aquells estudis que es centren en la naturalesa patrimonial i cultural del turisme negre, l'objectiu dels quals és estudiar aquest fenomen dins de la fase que s'encarrega de patrimonialitzar el dolor després d'una experiència definida com a col·lectivament

traumàtica. (Sather-Wagstaff, J. (2016). *Heritage that hurts: Tourists in the memoryscapes of September 11*. Routledge.). I per últim ens topem amb aquells estudis que són de caràcter crític, exploren les asimetries de materials, classe o alguna altre naturalesa entre els diversos grups humans existents, amb la finalitat de legalitzar un estat previ de subordinació. El turisme negre és entès per aquests estudis com una eina neo-colonial de domini del nord per sobre del sud. (Korstanje, M. E. (2020). *The Dark Tourist: Consuming Dark Spaces in the Periphery*. In *Tourism, Terrorism and Security*. Bingley, Emerald Publishing Limited.).

En estudis més recents, l'any 2016, Stone va descriure el turisme negre com una "turistificació de la mort i del desastre" i va accentuar que tot i la diversitat i diferències dels llocs i de les experiències relatives a aquests, hi ha un factor comú que és l'associació entre una experiència turística i la representació turística de la mort i dels morts en general. Mentre experimentem el turisme negre no ens trobem amb el cadàver directament, però en comptes d'això, coneixem llocs reals o imaginaris on s'han donat morts significatives. Així doncs, un lloc on va haver-hi una tragèdia, matança, violència o una guerra, va sobrevenir la mort com a tal. Amb aquestes successions les persones van enterrar els difunts i aleshores el dol i la tristesa van adquirir presència entre els familiars i altres éssers pròxims. Si aquest succés arribés a assolir major protagonisme per la importància que té, pel seu significat social, etc. doncs, tant les víctimes com el propi fet podrien ser commemorats i inclòs commemorats per la localitat de caire local, nacional o fins i tot internacional. Tot això té associació i relació amb allò que va esmentar Foote l'any 1997 conegut com la "santificació" o "designació" d'allò succeït i els espais en els quals va succeir.

Altres aspectes culturals que van ser tractats per Stone (2016) són que els morts són enterrats i recordats a la vegada. Deia que mentre la mort és universal, el propi morir no, que les relacions existents entre els vius i els morts i on són situats els morts i d'altre banda recordats per la societat, depèn de representacions culturals particulars de la mortalitat. Hi ha casos en que les autoritats poden evitar la designació espontània de determinats llocs de turisme negre a través de la seva eliminació preventiva, sobretot allà on l'atracció de la mort pels visitants es pot arribar a considerar amb percepcions de tabú i desviació (Stone, 2016). Encara així, la rellevància de recordar i dels memorials i monuments construïts amb la mateixa finalitat, pot

variar mitjançant el temps, de la mateixa forma que ocorre amb la interpretació i percepció del fet que ha succeït. Un monument amb l'objectiu de commemorar pot adquirir una rellevància major i degut a això tenir tendència a renovar-se. O contràriament, podria perdre importància i per tant, deteriorar-se fins finalment destruir-se, a propòsit, o no. Per tant, alguns monuments que eren de caràcter temporal poden convertir-se en permanents, o al contrari.

Aquesta activitat es desenvolupa quan comencen a participar en ella els turistes, i aleshores entrem en combat i dualitats sobre perquè uns llocs que han experimentat catàstrofes, morts, etc. es converteixen en destinacions turístiques i altres en canvi, no. La primera arribada dels visitants a aquests espais, s'ha pogut donar amb l'objectiu d'oferir respecte i empatia als difunts, o amb la finalitat de realitzar un acte patriòtic. Cal afegir que la globalització, ha tingut important incidència en la visita d'aquest tipus d'espais, això s'ha pogut veure en la distribució i disposició creixent d'informació en diferents mitjans de comunicació i en la promoció de nous llocs turístics que anteriorment eren poc coneguts, però l'accés als quals és cada cop més fàcil gràcies a la progressió de l'accessibilitat i de la mobilitat, tot el que ha conduït a un turisme de masses.

Rere l'esmentat anteriorment, dir que Philip Stone, comunica que el turisme ofereix una oportunitat d'experimentar el lloc en qüestió, dona maneres de contemplar i en cert aspecte "viure" la mort real o recreada en aquells escenaris. Dia rere dia, cada cop arriben més turistes que són atrets per diverses raons, entre les quals hi ha el desig de trobar-se en un lloc per aprofundir i enriquir-se de coneixements dels succés allà donat, d'altre banda en un lloc en el qual va morir o està enterrat el seu heroi o inclòs poden ser atrets per un sentit moral i de responsabilitat social, amb l'objectiu de que mai tornin a succeir fets tan tràgics. Afegir també que visitar aquests llocs pot estar condicionat o motivat per l'interès general, per curiositat i aprenentatge o pel simple fet de que aquest tipus "d'atractiu" turístic es troba situat en la ruta del viatge.

Rere les idees exposades, l'afirmació que fa Stone, és que el turisme negre exposa una institució i a la vegada una pràctica cultural contemporània que difumina la línia entre la commemoració i la comoditat de la mort. Aquells llocs en els quals van ocórrer esdeveniments

catastròfics o tràgics, o aquells que estan vinculats o associats de manera cultural directament amb la mort en general (com els cementiris) o individualment (memorials de persones significatives), no es converteixen de manera immediata en destinacions turístiques, tampoc tenen la capacitat de rebre molts visitants. Degut a això, la comunitat receptora es troba davant de la necessitat de reorganitzar el seu espai, inicialment de forma informal, però al donar-se la mercantilització de la mort, apareixen els proveïdors turístics, tant formals com informals. És d'aquesta manera com s'estableix el turisme, el que comporta la generació de museus, memorials, exposicions, centres per visitants, etc. a banda de tours especials, tot això amb les infraestructures corresponents (transport, vies de comunicació, restaurants, etc.). I al mateix temps, la promoció ajuda a atraure a nous turistes a la destinació creada.

No només sorgeix turisme negre en destinacions en el mateix espai en el qual van succeir els veritables fets de mort i desastre, sinó que també hi ha construccions i edificis o inclòs activitats com ara exposicions, museus i altres tipus, que s'ubiquen fora del propi espai dels successos tràgics, un clar exemple serien els museus del Holocaust. La visita a aquests llocs pot mostrar i accentuar possibles diferències morals entre els visitants i la població local. El motiu d'això és que la mort i els morts canvien entre les diverses cultures, en la forma de passar el dol per un difunt, i en la manera de commemorar-lo. Un exemple d'aquest fenomen seria el dia dels morts a Mèxic, en diferents llocs es commemora de formes específiques, però la demanda dels turistes o l'interès d'augmentar l'arribada d'aquests i de visitants a llocs on es celebra la mort, ha conduït a modificar o inclòs a crear noves tradicions. En aquest cas podem nombrar Ruanda, Dumas i Korman (2011), esmenten que abans del genocidi a Ruanda no s'havia construït pràcticament cap memorial, que ha sigut més aviat amb la intervenció d'organismes internacionals juntament amb els nacionals, que s'han construït memorials amb la finalitat de recordar el genocidi, i així s'ha involucrat a més, l'activitat turística.

La clau del turisme negre, es com exposar la mort amb el propòsit de desenvolupar-la com un producte turístic. D'aquesta manera es pot qüestionar si una determinada infraestructura és adequada en un entorn en el qual hi és present el dol d'aquells que han estat supervivents. Un cas seria el grau d'adequació de la construcció de cafeteries i restaurants per satisfer la demanda turística, en aquells espais on han hagut camps de concentració com Auschwitz, en

els quals els presos morien de gana. Així doncs, Beech (2000), planteja que la qüestió de la comercialització resulta problemàtica per consideracions ètiques. D'altre banda, entre altres aspectes, es requereix reinterpretar i tornar a contextualitzar un lloc i el seu patrimoni amb la finalitat de generar consum turístic. Però, fins a quin punt és acceptable realitzar aquest tipus d'adaptació? Ja que el patrimoni local s'ha anat desenvolupament a partir de la memòria col·lectiva, on els grups d'una societat comparteixen una idea entorn allò succeït i la rellevància que té. I quan aquest patrimoni és compartit, no sempre ho és en el mateix nivell d'importància que la que té pels locals, cosa que condueix a problemàtiques.

- Dark Tourism Spectrum (espectre del turisme negre)

Stone (2006), va publicar un esquema sobre destinacions turístiques "fosques", el qual és conegut com l'espectre del turisme negre (*dark tourism spectrum*). Es tracta d'un instrument que ajuda a organitzar un número infinit de llocs i atraccions associats amb la mort o de mort. Aquest instrument és basat en les pròpies reflexions de Stone i les d'altres autors. Les característiques sobre aquests llocs no són per tal d'especificar el grau de foscor d'un espai, sinó per tal de constituir una espècie de lent que permet identificar la diversitat i complexitat de matisos que es vinculen en la reflexió del que és un espai de turisme negre. Els productes de turisme negre poden situar-se al llarg d'un tipus d'espectre d'intensitat, el qual és dinàmic i fluït. Motiu pel qual els llocs particulars, poden ser concebuts com més foscos que altres, depenent de diverses característiques que els defineixen, elements del producte i percepcions. L'objectiu principal de construir una base tipològica sòlida i completa, és que conduirà a una millor comprensió de l'oferta del turisme negre i a més a més, a una millor comprensió d'on localitzar i explorar la demanda, motivacions i experiències dels consumidors interessats per aquest tipus de destinacions.

Una pregunta important que ens devem realitzar és si en el turisme negre es busca la trobada amb la mort. Inicialment, diversos autors van compartir la suposició que els turistes tenen un interès definit més o menys, en els desastres, la mort i el patiment, especialment en aquells casos de mort que no són freqüents o que són excepcionals. Aquesta mena d'interès es va expressar en diverses investigacions com una curiositat mòrbida, una atracció pel terror i

l'horror, gaudir per la desgràcia d'altres, l'empatia amb les víctimes, etc. (Ashworth i Hartmann, 2005^a i 2005^b; Seaton i Lennon, 2004; Light, 2017). En canvi, per Korstanje (2017), aquest tipus d'interès en la mort és de caràcter fonamental, degut a que constitueix una de les principals formes de consum en la societat actual, fent així que el tanat-consum i el tecnocapitalisme es basin en aquests "cercadors de la mort". Els quals són la nova classe originada en el tanat-capitalisme, un nou grup que és propens al consum de la mort.

- Estudis aportats per Seaton (1996)

Així doncs, va sorgir la idea que tots els turistes que viatgen a espais relacionats amb els morts, tenen una motivació tanat-turística, degut al qual la resta de motius de visita a aquest tipus de llocs que no tinguin res a veure amb la mort, es deixen fora (Slade, 2003). Cal afegir que es va proposar una continuació de la interpretació de les motivacions dels visitants per Seaton (1996), i és que la intensitat de la motivació turística a espais on hi ha hagut mort, varia segons dos conjunts: el primer, quan els visitants tenen com a única motivació la mort o si aquest estímul a més a més, es combina amb altres. I en segon lloc, quan l'interès per la mort es concentra en una persona o es generalitza a diverses, com succeeix en el cas de les víctimes d'un accident o d'una guerra. Seaton menciona que la motivació dels turistes per la mort d'un individu és major quan aquest va ser important o reconegut durant la seva vida a nivell social.

De la mateixa manera que es va buscar la diferència dels espais en funció de si tenen una menor o major foscor (l'oferta), també es va començar a fer una cosa similar amb els turistes (el consum), segons l'interès que tenen en la mort i allò macabre. D'aquesta manera, Sharpley (2009), es va dedicar a diferenciar els turistes en funció a les experiències que buscaven i la importància que té per ells la mort.

Així, les motivacions es van expressar en diversos tipus de foscor, del to més fosc al menys fosc, es troba:

1 → El “turisme fosc com a integració”: que tracta d’aquells turistes que es poden integrar en el context on es produeix la mort i inclòs de manera excepcional, en l’expectativa de trobar la seva pròpia mort.

2 → El “turisme fosc com a experiència”: on l’experiència turística s’associa amb la implicació o el significat d’una mort individual o per contrari, massiva, i amb la manera en que aquesta mort va succeir.

3 → El “turisme fosc com a joc”: en el qual l’atracció que predomina és el record, celebració col·lectiva o el dol.

4 → El “turisme fosc com a classificació”: on la motivació principal per viatjar és l’estatus que aporta l’experiència de visitar un lloc relacionat amb la mort.

- Estudis aportats per Raine (2013) i Sharpley (2009)

Després d’aquesta important classificació, cal esmentar un altre que també té molta rellevància, i és la de Raine (2013), el qual va desenvolupar tot un espectre de turistes “foscos” (aquells que assisteixen a cementiris) i els va diferenciar en nou grups (de més foscos a més clars). A més a més, va incloure la motivació, ordenant-la de més predeterminada i específica a més espontània i no específica, degut a que també és un element que s’ha de tenir en consideració. Altres en canvi, defensen que el turisme és una cocreació tant de la motivació com dels llocs d’atracció, és a dir una relació entre la demanda i l’oferta. Així doncs, com a conseqüència d’aquesta idea, per part de Sharpley (2009) va sorgir una proposta de les quatre tonalitats del turisme fosc. En primer lloc el turisme pà·lid, aquest apareix quan el turista mostra un mínim interès en els llocs relacionats amb la mort, que són atraccions turístiques de manera involuntària, sense ànim de lucre.

- Sharpley i Stone (2008)

A continuació ens trobem amb la demanda de turisme gris, que és quan el turista sent fascinació per la mort, en llocs de mort, però no existeix una inclinació per la seva explotació per part de les localitats. D'altra banda, l'oferta de turisme gris es genera en llocs on la mort s'explota com una atracció de forma intencionada, tot i que això tingui un interès limitat pels visitants. I finalment hi ha el turisme negre, un pur turisme fosc, la fascinació amb la mort està satisfeta amb l'oferta, la qual està dirigida de manera específica per aquest motiu. A continuació, Stone (2005) va plantejar que s'hauria de contestar la pregunta principal i fonamental de perquè els turistes cerquen aquests espais tant foscos. Així doncs, Light (2017), comenta que la teoria més sofisticada i detallada pel que fa al consum del turisme fosc és el model de la "mediació de la mortalitat", que va ser proposat per Sharpley i Stone. Aquests dos autors l'any 2008, van suggerir que l'interès o la fascinació per la mort per part dels turistes i visitants circula des d'una atracció que passa per l'empatia amb les víctimes i un sentit de supervivència i permanència, però després esmenten que realment això no s'ha provat.

Pel que fa al model de mediació de mortalitat, dir que té en compte les relacions socials que hi ha establertes amb la mort, el propi morir i els morts. Les societats contemporànies s'enfronten a la mort, la neguen i inclòs eliminen de l'àmbit públic, això es coneix com el segrest de la mort (*sequestration of death*). Aleshores, Stone i Sharpley (2008) plantegen que el turisme negre estableix la possibilitat de "fer present la mort absent" (*making absent death present*). D'aquesta manera, aquest model manifesta la rellevància dels antecedents socioculturals de turistes i visitants en la contemplació o no contemplació de la mort. Encara així, aquest model rep crítiques, entre les quals la principal és per part dels autors Yankholmes i McKercher (2015), fent referència a que en aquest model es tracta d'un enfocament predominant occidental.

- Teoria de Seltzer (1998, 2017) i Robinson (2015)

Existeixen poques teories que són alternatives respecte el consum en el turisme negre. Una teoria interessant és la de la cultura de la ferida (*wound culture*), de Seltzer (1998, 2017). Aquesta teoria va ser proposada com una alternativa de la societat contemporània, i per tal de donar explicacions de les formes modernes de la violència i el crim, i de les maneres dels mitjans de comunicació i institucions diverses. Més tard, Robinson (2015) fa menció a que la teoria de la cultura de la ferida treballa amb una base que implementa que a l'interior de la societat, la violència s'ha convertit en un component clau de la modernitat. I per tant això, podria explicar les accions i motivacions de les persones que practiquen i busquen practicar el turisme negre.

- Estudis aportats per Light (Voyerisme, 2017)

D'altra banda, Light (2017), va trobar un altre explicació alternativa a la teoria del consum de turisme negre en l'obra de Dorina Buda, aquesta alternativa està basada en la psicoanàlisi. Aquesta autora va fer ús dels escrits de Freud i Lacan sobre el que és el "voyerisme", la pulsio i el desig de mort per descobrir i conèixer les experiències dels turistes foscos en espais que són perillosos i molt potencialment. (Buda, 2015; Buda i McIntosh, 2013; Buda i Shim, 2015). Els arguments que aporta és que aquestes visites poden reflectir un desig per allò que està prohibit, sobretot de perill i risc. A més a més, és important mencionar que les visites a aquests espais perillosos, possiblement impliquen accedir a la mort per enfrontar-se amb pors personals de la mort (aquí trobem un paral·lelisme amb la mediació de la mortalitat), i d'altra banda, poden ser un camí per negociar traumes passats i records personals.

- Estudis aportats per Taillon (2009)

Taillon (2009), va fer una observació sobre que el tanatoturisme no només és un fenomen post modern, degut a que anteriorment ja existia. La seva proposta fa referència al filòsof Nietzsche, el qual ja va realitzar estudis sobre el fenomen de contemplar espais de mort. En relació a l'obra de Nietzsche anomenada *The Genealogy of Morals*, Taillon va obtenir les

següents dades: Nietzsche creia que hi ha una interrelació històrica antiga de la humanitat i els elements del tanatoturisme, només cal que referim algunes de les nostres antigues formes de castigar a les persones. Formes de càstig com ara la lapidació, esquartització, la fallida a la roda, perforació amb estaquas, trepitjar les persones amb cavalls fins que morin, coent-les en oli bullint o vi, etc. Nietzsche afirma que allò macabre és part de la societat, inclòs que allò macabre és bo per la salut de la societat. El salvatgisme, també segueix sent una necessitat pròpia de la naturalesa humana, es manifesta d'una manera única i diferent en cada societat.

- Visió de Hiernaux (Turisme de lament, 1994 - 2002)

Una visió completament diferent a les que acabem de veure, és la de Hiernaux (1994 i 2002), el qual esmenta que un dels grans idearis del turisme és conquerir la felicitat, la qual s'associa amb experiències positives. Però també reconeix que la felicitat es pot assolir mitjançant experiències negatives, i tot i que siguin pocs, hi ha els que situen la felicitat en el patiment, en el que Hiernaux anomena "turisme de lament" (*Mourning Tourism*). Aquest es refereix de forma directa a la guerra, la destrucció, l'horror, el genocidi, la catàstrofe, però també fa referència al plaer que els turistes poden arribar a sentir trobant-se davant de societats en pobresa i misèria. Tot i que, en tota activitat turística, hi ha una part de reafirmació de la plenitud o, de la sort, que assoleixen certs sectors socials acomodats, quan poden apreciar i valorar de manera visual la misèria dels demès. El contrast entre la pobresa col·lectiva d'uns i la qualitat de vida pròpia d'un turista, es pot imposar com un tipus d'estimulant i motivació per viatjar a aquests llocs.

3. ÀMBIT GEOGRÀFIC: UCRAÏNA

Aquest apartat es caracteritza per la descripció del país prèvia a la invasió per part de Rússia, un país que al llarg de tota la seva història ha sigut escenari de conflictes bèl·lics i intencions d'invasió per part de territoris veïns. Sobretot, el fet d'estar situat en zona de contacte de l'imperi austrohongarès i rus i el seu important potencial agrícola, va convertir Ucraïna en zona d'interès estratègic, que ha comportat lluites que s'han anat reproduint de manera cíclica.

3.1. Història

La periodista ucraïnesa Margaryta Yakovenko de 29 anys, que porta vivint a Espanya des dels 7 anys, ha descrit Ucraïna de la següent manera durant l'entrevista realitzada per Ana Fuentes a 'EL PAÍS': "Ucraïna, tant bonica des de la finestra del tren, amb aquests camps daurats i el cel blau a l'estiu, i al mateix temps tant horrible, tant enverinada la seva terra fèrtil, tant destruïda la confiança dels seus habitants. Un lloc al que tant estimo i se, que mai més podré tornar."

Explica que Ucraïna era un país com qualsevol altre, un país europeu, obert, tolerant, molt més tolerant i democràtic que Rússia. Hi predominava l'existència d'uns nivells de corrupció importants que perjudicaven la vida quotidiana dels ucraïnesos, i estava present en pràcticament tots els àmbits de la societat. Al mateix temps, era un país que tot i haver sortit pobre després de la caiguda de la Unió Soviètica, estava ple de vida. Es tracta d'un país que no té una població envellida com molts dels països europeus, sinó que tot el contrari.

Era un país en el qual es celebrava quasi tot, sempre teníem un motiu per veure'ns tots, posar música, beure, i cantar. La gent es casa i té fills molt jove, per això és un país molt jove i ple de vida. A Ucraïna es parlen tots dos idiomes, tant l'ucraïnès com el rus, depenent de la regió en la qual et trobis, s'utilitza més un o l'altre. Pel que fa a la religió cal dir que a Ucraïna tenim tres esglésies principals, que són l'ortodoxa russa, que està present en l'est del país, l'ortodoxa ucraïnesa, que la trobem a la resta de les regions i la catòlica, que està molt present

en totes les ciutats que estan al costat de la frontera amb Polònia, degut a que per la història que ha tingut Ucraïna, hi ha un transvasament de religions i civilitzacions.

Després d'aquesta breu introducció al punt, ens centrarem en la història d'Ucraïna més a fons. Va ser un dels primers centres en els quals es va establir la civilització i va aparèixer el que és el planejament urbanístic, és on va començar la domesticació del cavall, el treball amb metalls i la invenció de la roda. La població ucraïnesa es va formar per migracions indoeuropees a Europa i més tard en direcció contrària. A continuació, es van formar diverses tribus eslaves a conseqüència de la gran migració de pobles, les quals van formar l'estat medieval de la Rus de Kíev l'any 882, en el territori de la plana d'Europa de l'Est. El qual malauradament es va desintegrar i es va fragmentar en diverses finques en conseqüència de la primera de les invasions, per part de l'Estat mongol.

Les terres occidentals de la Rus (que inicialment es deia Rutènia i més endavant Ucraïna), es van tornar a unificar, i de la mà del Regne de Polònia, van lluitar contra els moscovites (els russos actuals) i els alemanys bàltics. Després d'aquest succés Rutènia va començar a formar part de la Mancomunitat lituà-polonesa. Els rutens, que més endavant es van convertir en ucraïnesos, es trobaven sota ocupació lituà-polonesa, i tenien el desig d'establir el seu propi estat independent, això va ser el motiu pel qual molts cosacs fugien a la regió d'Ucraïna Lliure, la qual no estava controlada per cap Estat.

Un any més tard, Bogdan Jmelnitskyi amb el recolzament de la població ucraïnesa i els cosacs, es va revelar contra Polònia reclamant que els reconegui un Estat independent. Aquesta rebel·lió va ser exitosa, i es va establir el Hetmanat Cosac (Estat ucraïnès que va existir entre 1648 i 1775). Aquest va ser governat de manera que es pot considerar com una de les primeres democràcies en tota Europa. Malauradament aquesta autonomia no va ser de llarga durada, degut a que el Hetmanat es trobava entre tres espases i la paret (els tàrtars de Crimea des del sud, els polonesos des de l'oest, i els moscovites des de l'est). Així doncs, al no poder defensar-se davant d'aquestes tres potències, la seva autonomia es va anar perdent gradualment es va anar perdent, fins que el seu territori va ser completament annexat pels

moscovites (actuals russos), i Ucraïna va passar a ser ocupada i dividida entre Rússia i Polònia.

Aleshores, la cultura ucraïnesa va anar desenvolupant-se de forma paral·lela i diferent en zones ocupades pels russos i el regne polonès (més tard imperi austríac). Es van establir diferències que encara hi són presents a dia d'avui, la regió ucraïnesa occidental va mantenir el seu caràcter nacionalista, però en canvi el cor d'Ucraïna i l'est, van ser "russificats", inclòs es va prohibir l'idioma ucraïnès en molts espais i ocasions. També es va forçar la migració de la població russa a ciutats ucraïneses per tal de convertir-les en rus parlants.

Encara així, Ucraïna seguia lluitant per la seva Independència, i aquesta lluita la originar una guerra, durant la qual, les dues parts d'Ucraïna es van unir (cada 22 de gener es celebra el dia de la Unificació d'Ucraïna). Igualment, el país seguia trobant-se amenaçat per la República Polonesa i el moviment bolxevic, i com a conseqüència va perdre la guerra de la independència i va tornar a ser dividida.

Amb la Unió Soviètica es va intensificar encara més la russificació d'Ucraïna, l'idioma ucraïnès es va prohibir a les escoles, hi predominava la destrucció massiva de monuments i documents de caire històric, van morir entre 4 i 12 milions d'ucraïnesos durant la fam del Holodomor (1932-1933).

Ucraïna va estar 70 llargs anys patint la russificació i tenint intents d'independència, i finalment va renéixer com una República Independent el 24 d'agost de l'any 1991. Des d'aquell moment, el país segueix lluitant per la seva independència i per una democràcia lliure fins el dia d'avui (la Revolució Taronja, l'Euromaidan: disturbis i manifestacions de caràcter europeista i nacionalista d'Ucraïna que van derrocar al president Viktor Yanukovich,...).

Taula 1. Resum Dades Principals

UCRAÏNA (Estat Sobirà)	
Localització	Europa Oriental
Govern	República
Capital	Kyiv
Superfície	603.628 quilòmetres quadrats
Població	41.732.779 habitants
Idioma	Ucraïnès
Clima	Temperat

Font: Elaboració pròpia

Figura 1. L'evolució Territorial d'Ucraïna

Font: El Orden Mundial

3.2. Principals atractius turístics

Rere la recerca realitzada per diverses pàgines web d'interès turístic com ara Sky Scanner, Trip Advisor, Turismo Top, etc... totes destaquen deu atractius turístics imprescindibles que s'han de veure, aquests seran explicats a continuació. El motiu pel qual s'ha de visitar Ucraïna és perquè abasta un enorme ventall de patrimoni cultural i arquitectònic que es conserva de l'època de l'Imperi Austrohongarès. I a més, està plena d'orgull pur degut a que posseeix una Ciutat Vella teatral protegida per la UNESCO. Així doncs, en general garanteix un ambient

encantador als seus visitants, que ofereix restaurants temàtics com ara el Gasova Lampa, el qual és un restaurant-museu que engloba una de les col·leccions de làmpades de gas més grans que existeixen en tota Europa. Tot seguit, s'explicaran de manera més detallada però breu, aquests atractius turístics importants de visitar.

1 → Odessa: es tracta d'una de les ciutats portuàries més boniques i plena d'encant, situada sobre una antiga colònia grega. És coneguda i destacada per les seves platges i arquitectura extraordinària, i una de les seves majors atraccions és l'escalinata al·legòrica de pedra de 142 metres, que es coneix com l'Escala Potemkin. També cal destacar el Teatre d'Òpera i Ballet i la catedral anomenada Spaso-Preobrazhensky.

Figura 2. Teatre d'Òpera i Ballet

Font: Travel Safe

2 → Kyiv: la capital ucraïnesa, guarnida amb arquitectura religiosa i preciosos museus, compta amb un molt important llegat històric i monuments de gran interès. És una destinació turística òptima i molt adient per tal de gaudir d'uns dies de pau.

Entre els seus llocs més destacats es recomana visitar la Catedral de Santa Sofia, que és un dels monuments més visitats i famosos de la ciutat, el Golden Gate i el Maidan Nezalezhnosti (la plaça de la independència).

Figura 3. Catedral de Santa Sofia

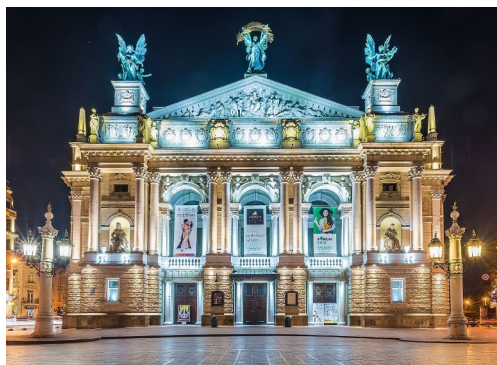

Font: Lonely Planet

3 → Leòpolis: és una ciutat cosmopolita i molt encantadora, va formar part de l'Imperi Austrohongarès i està situada a l'oest d'Ucraïna, propera amb la frontera amb Polònia. Entre el gran patrimoni històric que té, engloba amb esglésies luxoses que tenen cúpules brillants que es veuen de ben lluny, cases vetustes amb portes de fusta i patis que criden l'atenció. És especial degut a que conserva influència cultural i arquitectònica de diversos imperis i períodes de la seva història.

Els espais que es recomana visitar es troben el Rynok Square (una plaça del centre de la ciutat molt famosa), el Teatre d'Òpera i Ballet de Leòpolis i la Catedral de Sant Jordi.

Figura 4. Teatre d'Òpera i Ballet

Font: Viquipèdia

4 → Vinnytsia: es considera una de les ciutats més riques i boniques de Podil, composta per mansions i palaus, es troba ubicada al centre d'Ucraïna. Principalment el seu encant resideix

en la seva increïble naturalesa que festeja de manera harmoniosa els seus monuments històrics. El que atrau els visitants són les seves esglésies, elegants cases i l'extraordinària arquitectura.

Figura 5. El pont de Vinnytsia

Font: Dreams Time

Entre els seus llocs turístics destaquen sobretot els Murs de Vinnytsia, la Flotant Font Musical (es considera el més gran d'Europa), el Museu Mansió de Nicolai Pirogov (científic creador de l'anestèsia i la medicina militar) i el Monestir Dominicà i la seva Església.

5 → Zaporíyia: es tracta d'una localitat entusiasta que es troba a la regió centre meridional del sud-est d'Ucraïna. És característica pels seus espais naturals i un patrimoni arquitectònic molt interessant. Posseeix majestuoses catedrals, esglésies, galeries d'art i places. Els espais que s'han de visitar i gaudir sense cap dubte són l'Església de Déu Pare Misericordiós (l'única església catòlica a la zona), el Museu de la Història de les Armes i el Museu Històric i Cultural Zaporizhian Sich.

Figura 6. El pont de Zaporíyia

Font: Discover Ukraine

6 → Chernivtsi: en altres èpoques aquesta ciutat era coneguda com la Petita Viena i l'Alexandria europea, la seva arquitectura, els seus paisatges naturals que atrapen, els monuments i els llocs culturals, tots ells són una autèntica atracció.

Té molts llocs d'interès a visitar, entre ells el Monastery of Nativity of the Blessed Virgin Horyecha (un monestir amb un preciós bosc), Sun Valley (una estació d'esquí amb diverses opcions de restaurants i allotjament) i l'Església Ortodoxa de Sant Nicolau.

Figura 7. Els carrers de Chernivtsi

Font: Travel East and Central Europe

7 → Zhytómyr: es troba situada entre turons rocosos i es considera l'autèntica joia de Polissia, és una antiga metròpoli d'història sorollosa. Té cascades, paisatges sorprenents, monuments arquitectònics, parcs i una natura molt bonica en general.

Alguns dels llocs que la representen i són característics són la Catedral de Transfiguració, l'Església de l'Assumpció, l'Església de Santa Sofia (amb els seus estils renaixentista i barroc) i el Castle Hill Public Garden (una muntanya que es troba a la riba del Riu Kamenka).

Figura 8. Un dels castells de Zhytomyr

Font: Trip Advisor

8 → Rivne: en aquest cas parlem d'una de les joies més antigues d'Ucraïna, que avui dia encara conserva el seu patrimoni arquitectònic i paisatges enlluernadors, degut a que la seva herència va patir una autèntica destrucció durant la Segona Guerra Mundial.

A banda de tenir grans catedrals, monestirs i museus, ha obtingut la fama de ser una de les ciutats més verdes d'Ucraïna, gràcies al seu parc, el parc Xevtxenko. Entre els llocs de major interès es troben el Rivne Regional Museum, la Catedral Sant Basil's UOC-KP (un temple molt bonic) i l'acollidor parc que s'ha esmentat anteriorment, el parc Xevtxenko.

Figura 9. El Túnel de l'amor

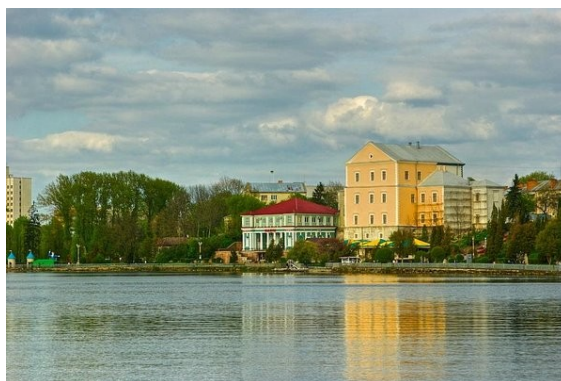

Font: Google Earth

9 → Ternópil: es tracta d'una regió plena de verdor i frescor. El seu nom ha estat herència de la frase "ternove pole", la qual significa camp d'arç negre. La seva història és fascinant, amb un immens patrimoni arquitectònic i una preciosa naturalesa, que motiven als visitants.

Entre els llocs d'interès cal destacar l'Església Catòlica Dominicana que li regala un aspecte particular, el Castell Vell (el qual és l'edifici més antic de la ciutat), el Llac Artificial que es situa al centre de Ternópil i es considera el seu gran símbol i l'Església d'Exaltació de la Santa Creu.

Figura 10. El llac de Ternópil i el seu castell

Font: Trip Advisor

10 → Kamenets-Podilski: el trobem a la regió de Khmel'nitsk, als marges del riu Smotrich (un afluent de Dnièster). El que col·loca aquesta destinació com una atracció turística de gran importància són els seus paisatges extraordinaris. Suma centenars de visitants dia a dia.

Els espais que tot visitant ha de veure abans de marxar són el Parc Nacional Podilski Tovtry, el Castell Kamianets-Podilski i la Reserva Nacional Històrica i Arquitectònica de Kamianets (destí històric molt interessant).

Figura 11. El castell de Kamenets-Podilski

Font: Viquipèdia

Altres destinacions encantadores que destaquen per la seva bellesa única, verdor, frescor i calma són Crimea i els Carpats (Bukovel, és l'estació d'esquí més gran de l'Est d'Europa). Generalment Ucraïna és un país en el qual la naturalesa és la principal protagonista.

4. DARK TOURISM A UCRAÏNA

Com pràcticament tota Europa, Ucraïna havia estat formant part de conflictes bèl·lics al llarg de la seva història. El fet d'estar formant part de la zona de contacte de l'Imperi Austrohongarès i l'Imperi Rus i el gran potencial agrícola que té, van convertir el territori ucraïnès en un espai d'interès estratègic, que com a conseqüència, havia provocat un seguit de lluites que s'havien anat repetint de forma cíclica al llarg dels anys. Durant les dues guerres mundials que es van produir al llarg de la història, s'havien anat creant elements amb suficient potencial i capacitat d'atracció de Dark Tourism, però tot i així, a diferència d'altres països europeus, a Ucraïna el Dark Tourism predominava en major escala per la Central Nuclear de Txernòbil i l'accident que va patir l'any 1986, a més, amb els anys i gràcies a motors de promoció com la sèrie de HBO, les visites turístiques a la zona es van intensificar, i es va fer encara més coneguda abans del conflicte amb Rússia.

4.1. → *Central Nuclear*

La coneguda central nuclear de Txernòbil o central atòmica nuclear memorial Lenin, va ser una planta d'energia atòmica a la ciutat de Prypyat, la qual es situava a 18 quilòmetres de Txernòbil, a 120 quilòmetres de la capital ucraïnesa Kíev i a 17 quilòmetres de la frontera entre Ucraïna i Bielorússia.

Així doncs, un dia qualsevol quan ningú s'ho esperava, el famós 26 d'abril de 1986 la central va patir l'accident més greu de la història. Encara així, degut a la presència de l'alta demanda d'energia elèctrica, la central va continuar en funcionament fins el 15 de desembre de l'any 2000. Seguidament es va posar en funcionament un dels quatre reactors amb la finalitat de subministrar electricitat a l'obra, tot això es va fer només per a tasques de construcció del nou sarcòfag. La central nuclear pertanyia al govern ucraïnès i operava amb científics arreu el món pel seu limitat i parcial funcionament.

Trenta anys després de la tragèdia, el mes de novembre de l'any 2016, es va realitzar la inauguració d'un nou sarcòfag, al qual van denominar "Nou Sarcòfag Segur". I prèviament a

la invasió, es tractava de la major estructura mòbil construïda al món fins ara. La seva forma era un arc de 110 metres d'alçada, 150 d'amplada i 256 de llargada, amb un total de més de 30.000 tones de pes. Aquest sarcòfag es va alçar a 180 metres del reactor i es va situar sobre ell mitjançant un sistema sofisticat de rails. Segons aproximacions, hauria de tenir una durada de més de 100 anys. Pel que fa al cost final d'aquesta estructura, dir que va ser de 1.500 milions d'euros, els quals van ser finançats per part del Banc Europeu juntament amb la col·laboració de 28 països, que van aportar un total de 1.417 milions d'euros, per a la Reconstrucció i el Desenvolupament. Afegir que el va construir l'empresa francesa Novarka i que aquesta nova construcció permetria desmuntar el sarcòfag antic i extreure el material radioactiu.

La majoria dels humans arreu el món a dia d'avui encara no saben ben bé l'origen i el motiu de la catàstrofe. Així doncs, cal explicar que l'accident es va produir degut a una combinació del mal disseny de la central nuclear, el qual a més a més no disposava d'un recinte de contenció, juntament amb els errors produïts pels operadors propis de la nuclear. Per la manca d'un règim polític i social democràtic a la Unió Soviètica, hi havia manca d'una "cultura de seguretat", la qual és l'arrel de l'accident de Txernòbil.

Amb el motiu principal de realitzar un experiment, es van deixar fora de servei diversos sistemes de seguretat de manera voluntària. La Unió Soviètica no disposava d'un organisme regulador o sistema d'inspecció i avaluació de la seguretat de les instal·lacions nuclears com el que era present als països occidentals. De la mateixa manera, el disseny d'un reactor de tipus RBMK (reactor de condensador d'alta potència) mai hauria estat autoritzat als països occidentals, és més, fora de l'antiga URSS no es va construir mai un reactor d'aquest tipus.

La conseqüència d'aquest desastre segons diversos estudis realitzats i avaluats pels organismes internacionals (sobretot per l'Organisme internacional d'Energia Atòmica i l'Organització Mundial de la Salut), el resultat dels quals va sortir a través d'un informe de l'any 2005, és que les defuncions atribuïdes directament a la radiació alliberada per l'accident no arriben a 50. Gairebé totes d'aquestes morts van ser de treballadors de serveis

d'emergència que ho van patir de manera més propera i intensa i van acabar morint al cap de pocs mesos des de l'accident.

D'altre banda aquest informe indicava que la contaminació originada per l'accident va provocar aproximadament 4.000 casos de càncer de tiroide, majoritàriament en persones que eren nens o adolescents en el moment en que es va produir l'accident. I al menys 9 d'aquests nens van morir d'això, així doncs, amb tot, la taxa de supervivència entre les víctimes del càncer (tenint en compte també l'experiència a Bielorússia), era de pràcticament el 99%. Per tant, segons les conclusions extretes per l'equip internacional integrat per més de 100 científics, fins a 4.000 persones podrien haver mort a causa de la radiació a la qual es van trobar exposades.

Destacar que un dels danys més importants que es van produir a la població és l'impacte a nivell psicològic, el qual es va derivar del desconeixement de l'efecte de la radiació i de les informacions incorrectes que es van dissipar. També esmentar els ecosistemes que es van veure afectats per l'accident, aquests han estat estudiats i vigilats de manera àmplia en els dos darrers decennis. Finalment, afegir que durant els deu primers dies, van haver-hi grans emissions de radionúclids que van contaminar més de 200.000 quilòmetres quadrats d'Europa.

Figura 12. Central Nuclear

Font: Viquipèdia

4.2. → Txernòbil

L'any 2020 segons les dades publicades pel diari Enfocament d'Europa-DW, les ruïnes radioactives del reactor nuclear de Txernòbil atreïen als turistes de catàstrofes. Les visites guiades s'estaven convertint en un important factor econòmic per la regió. Ucraïna va obrir al turisme la sala de control de Txernòbil, on la radiació és 40.000 vegades superior a la normal. La visita a aquesta sala on es va produir l'explosió tenia un cost de 499 dòlars, els visitants devien utilitzar màscara i tratge contra la radiació i només es podia estar 5 minuts dins de la sala. El juliol de l'any 2019, el president ucraïnès Volodymyr Zelensky, va firmar un decret per tal de transformar la zona d'exclusió de Txernòbil en una atracció turística. Va prometre crear un corredor verd per facilitar l'accés als turistes que volien visitar Txernòbil i Prypyat, el poble més proper a la planta nuclear.

L'any 2018 pocs tenien interès per visitar la sala de la central nuclear, però després de l'èxit de la sèrie de HBO, tot va canviar. Aquesta sèrie va despertar un autèntic interès i atracció als ulls dels turistes més arriscats. Seguint les línies del decret del Govern d'Ucraïna, l'Agència Estatal de Gestió de la Zona d'Exclusió es va posar a dissenyar 21 noves rutes turístiques per recórrer el que va ser un vertader infern. L'octubre de l'any 2019 van arribar a visitar Txernòbil 85.000 persones.

El gerent de l'Agència Estatal de Gestió de la Zona d'Exclusió, Vitaly Petruk, va comentar que la sèrie de HBO va augmentar l'interès per Txernòbil, i que ara tot el món volia veure més i per tant ells, s'encarregarien de satisfer aquesta demanda. Degut a que els nivells de radiació de la sala de control superen 40.000 vegades més la radiació normal, l'accés a aquesta sala es va limitar. Durant aquests 300 segons (5 minuts) que podien estar a la sala, havien d'utilitzar màscares especials, botes industrials i tratges d'antirradiació. Els 499 dòlars esmentats anteriorment, es pagarien per tot el tour que es realitzaria a la central nuclear, incloent la visita a la sala de control.

El director de l'empresa turística Txernòbil Tour, Yaroslav Yemelianenko, restava importància a la radiació i calculava que en una visita d'un dia, el turista només estarà exposat a un màxim

de 4 microsieverts. Assegurava, doncs, que aquesta quantitat era menor que la radiació que rebia un passatger en un vol transatlàntic. Així doncs, per fer-nos una idea, al realitzar-nos una radiografia dental, ens exposem a 10 microsieverts.

L'abril de l'any 1986, els enginyers de Txernòbil, realitzaven una prova de rutina, quan un cúmul d'errors i males decisions va causar l'explosió de la planta nuclear. Van morir 31 persones, segons l'Escala Internacional d'Esdeveniments Nuclears (INES), la catàstrofe va ser de nivell 7, el de major gravetat pels seus "efectes per la salut i el medi ambient".

Figura 13. Parc d'atraccions de Txernòbil

Font: Anadolu Agency

Segons les dades recollides per la CNN Turisme, abans de la invasió hi havia una quantitat creixent de turistes que buscaven entrar a la Zona d'Exclusió de Txernòbil, una zona de terra contaminada d'uns 30 quilòmetres de radi que rodejava a la planta d'energia, una zona la qual dona llocs de treball a diverses empreses turístiques. Inclòs hi havia disponibilitat d'hotels dins d'aquesta zona d'Exclusió. Les visites que es realitzaven es regulaven per mitjà de revisions de seguretat i excursions estrictament guiades. Els visitants viatjaven al lloc mitjançant un autobús, el lloc es situa a unes dos hores al nord de la capital ucraïnesa, la ciutat de Kíev.

Una vegada arribaven al lloc, els visitants firmaven una exempció de responsabilitat en la qual s'advertia que no devien tocar cap objecte ni la pròpia vegetació, ni tan sols devien seure al terra. Pel que fa a la sortida del lloc, cal dir que també estava molt regulada. S'utilitzaven

escàners corporals per revisar els nivells de radiació. En cas que sonava l'alarma de l'aparat, els guàrdies netejaven la pols radioactiva de l'individu abans de permetre-li marxar.

La recompensa de la visita a Txernòbil, era l'accés a la ciutat de Prypyat, la qual es va quedar congelada en el temps. Era una ciutat deserta que es va evacuar després de l'accident. Així doncs, l'atmosfera post-apocalíptica de la zona constituïa una atracció poderosa. Els pots rovellats escoraven el riu de Prypyat, una roda de la fortuna restava immòbil al mig dels arbres que reclamaven l'espai sense treva. Hi havia restes de la vida de l'antiga Unió Soviètica per tot arreu: llibres de text per a nens, cartells de propaganda soviètica, etc...

Degut a aquest accident nuclear, es va registrar pluja contaminada i pols radioactiva transportada pel vent en llocs tant llunyans com Suècia i Gales. Els investigadors seguien indagant els efectes complexos de l'exposició prolongada a la radiació en els ecosistemes.

Cal destacar l'església de Txernòbil, que continuava en funcionament abans de la invasió russa. El record de les víctimes segueix viu, tot i que encara es discuteix la quantitat exacta. Per tant, els visitants que venien, esperaven trobar-se amb una terra deserta, calcinada i deshabitada, però quan entraven a la Zona d'Exclusió es sorprenien. Això succeeix degut a que els treballadors de la planta continuaven viatjant cap a aquella zona. L'església de Sant Elias, era un lloc d'adoració de color turquesa i blanc que seguia rebent als feligresos (creients). És més, unes 200 persones encara vivien dins de la Zona d'Exclusió, malgrat que el govern els hagués ordenat que marxessin, parlàvem d'un poble fantasma, una "instantània difusa" de la vella Unió Soviètica.

Els prats serens que es trobaven a la zona, no indicaven res fora de lloc ni d'allò comú. No obstant això, els guies de turistes passaven comptadors Geiger sobre les runes rovellades que es trobaven sobre la pastura. La radiació residual als voltants de la Zona d'Exclusió podia ser fins a 10 vegades més gran que els nivells normals. Pel que fa a la vegetació, dir que creixia lentament i era particularment propensa a absorbir les partícules radioactives, així que mostrava nivells encara més alts.

Fent especial menció a la ciutat fantasma de Prypyat, cal dir que es va fundar a dos quilòmetres de la planta l'any 1970 i aviat va arribar a tenir quasi 50.000 habitants. Després del desastre, van evacuar tota la població. Els visitants trepitjaven trossos de vidre i sortejaven els arbustos que brotaven dels racons dels edificis dels departaments i hi havia llibres de text escampats pels salons buits.

Per tot arreu hi havia restes de l'antiga Unió Soviètica. Es podien observar murals colorits soviètics de dansa; hi havia dotzenes de màscares antigàs per a nens tirades allà on anaves,...
“La preservació d'artefactes comunistes i l'ambient era el que fascinava tant la gent, així com la història trista que es trobava al darrere”, això és el que deia l'antic guia dels turistes de la zona de pluja radioactiva, el qual avui dia era director de l'empresa que organitzava excursions a Txernòbil (CHERNOBYLxel.com) des de l'any 2008, Dominik Orfanus.

Cal accentuar que era tant important l'atractiu que Txernòbil té pels fotògrafs que l'any 2012 es va crear una excursió especial per satisfer aquest tipus de demanda, anomenada chernobylphoto.com. Segons les paraules d'Orfanus, el paisatge que no ha estat tocat, el mal, el contrast entre el passat i l'actualitat, feien que Txernòbil fos realment interessant pels fotògrafs. La zona més fotografiada era el parc d'atraccions de Prypyat. La inauguració del parc estava planificada per fer-se oficialment el dia 1 de maig de 1986, però van evacuar la ciutat uns dies abans. La roda de la fortuna oxidada es va tornar pràcticament icònica, aquesta roda quasi no es va utilitzar i va esdevenir símbol d'una ciutat que acostumava a ser animada i plena de vida, i que en canvi es va quedar en silenci per culpa del desastre...

Tot i que als habitants de Prypyat els van dir que l'evacuació era temporal, no van tornar mai més a casa seva. Els mesos següents, algunes persones van retornar per tal de sacsejar el lloc, van arrancar les cadires del cine i es van emportar tots els objectes de valor. Durant les dècades següents, la naturalesa va envair aquests espais que algun cop havien estat poblats. De tant en quant, arribaven a Prypyat gent sense casa o que van vagant, això se sap degut a que les ampolles de cervesa i les restes de cigarros els delataven per tota la ciutat.

Fer menció a un grafiti inquietant que es situava a la zona i trencava amb el silenci. En els murs dels edificis de Prypyat hi havia siluetes de personatges que ballaven; possiblement eren un intent de retornar la vida humana a aquell lloc. És més, curiosament cada cop són més els visitants que descriuen la zona de Txernòbil com un refugi de la vida silvestre. Els arbustos travessaven els pisos i les plantes es colaven pels marcs de les finestres. A finals de l'any 2014 es va parlar molt de l'albirament d'un ós a la zona de pluja radioactiva.

Davant el dubte de si la naturalesa prosperava a Txernòbil, l'investigador de la zona des de l'any 1991 Anders Pape Moller, comentava que hi havia poblacions greument deprimides de la majoria de les espècies en les zones contaminades. Moller és un científic sènior de l'organització francesa d'investigació CNRS, i va observar que tot i que l'impacte en les zones més netes de la regió no era tan greu, era notable la reducció de la vida silvestre en les zones contaminades. Deia que es podia notar durant la primavera, quan hi havia menys aus cantant. Tot i així, la idea que les forces de la naturalesa podien reparar el mal causat per l'accident, era força poderosa.

Així doncs, viatjar a Txernòbil es considerava l'última tendència del turisme "fosc". Aquest lloc va aportar un increment del turisme en un 40%. Un turista espanyol va afirmar que va ser la millor experiència de la seva vida, que era completament segur visitar-ho i que repetiria de nou. Seguidament un turista alemany va explicar en la seva ressenya que va ser un recorregut d'aventura molt extens i que s'ha emportat impressions realment inoblidables. Explicava que el segon dia estaven en una àrea restringida a aproximadament 1 quilòmetre de la frontera bielorussa. També van visitar una escola que 33 anys després, encara es conservava en excel·lents condicions.

Segons el propi govern ucraïnès, el flux de visitants entre l'any 2015 i el 2018 va passar de 8.000 a 70.000 visitants. Majoritàriament aquest augment s'atribuïa a l'aparició de la sèrie de HBO que explicava el desastre de la nuclear. Aquesta nova tendència del turisme fosc, en comptes d'espantar les persones, les atrau. Per tant, a internet es podien trobar diversos paquets amb diferents opcions que t'oferien visites guiades a Txernòbil. Alguns oferien portar als turistes fins la zona de la pròpia explosió, altres eren per conèixer a les persones que van

viure l'accident, i durant els últims mesos es van estrenar excursions aèries per tal d'observar la zona de l'accident des del cel.

Una coneguda agència de viatges feia promoció de les excursions de la següent manera: "Explora la zona d'exclusió de Txernòbil i descobreix el desastrós accident nuclear de l'any 1986 en aquesta excursió privada d'un dia complet a Txernòbil i Prypyat des de Kíev". I seguidament afegia "Dona un passeig pels silenciosos carrers de l'abandonada Zalissja al Bosc Vermell, una de les zones més afectades per la radiació, amb un guia privat. Descobreix llocs oblidats com escoles i hospitals de l'abans plena de vida Prypyat, visiteu la secreta estació de radar militar de Duga i vegeu els vehicles abandonats que van exercir un paper important en el resultat immediat de l'explosió nuclear". El preu de la visita eren 89 euros per persona des de la capital Kíev.

D'altra banda, Txernòbil Exclusive Tour, una agència especialista en excursions, assegurava en el seu blog que era una visita que respectava totes les regles i mantenia les mesures de seguretat, no representava cap amenaça per la salut. A més a més, advertia al seu blog, que la zona no era un parc per divertir-se, sinó un espai desastrós, degut a això, els turistes devien observar un seguit de normes prescrites per la pròpia administració ucraïnesa. Per arribar a aquest espai exclusiu, havies de ser un adult, preinscriure't a través d'una agència de viatges i assegurar-te d'utilitzar mànigues llargues i sabates tancades el dia del recorregut.

Pel que fa a les condicions de la visita, s'assegurava que es tractava de rutes especials amb un nivell de radiació segur per la salut. I s'avisava que estava prohibit de manera estricta visitar el territori sense ser acompanyat per un guia que conegui la zona de memòria, de la mateixa manera que les normes de seguretat radiològica i com prestar els primers auxilis en cas que fos necessari. Per tal d'evitar l'entrada de partícules radioactives al cos, no es permetia als turistes ni menjar ni beure a l'aire lliure. Podien prendre un refresc al cotxe o en un dels diversos menjadors especialment habilitats al territori.

Tot i així, l'agència llançava un missatge calmant en el qual destacava que el cos no absorbia la radiació immediatament, sinó que necessitava temps per acumular-la i la dosis rebuda per

dia a Txernòbil, no era més d'una hora de vol dins d'un avió. Tot seguit, s'aclaria que ja havien passat diverses dècades des que va succeir l'accident, per tant, algunes de les partícules radioactives s'havien assentat i en alguns llocs inclòs s'havien portat a terme neteges especials. Un exemple era Duga, on el fons de radiació no era pas més alt que a Kyiv.

5. SITUACIÓ ACTUAL A UCRAÏNA (esclat de la guerra)

Amb l'ajuda d'aquest apartat, es podrà entendre de millor manera el que està succeint a Ucraïna avui dia, què i per què, ha aturat l'activitat turística que estava en ple creixement en el territori de Txernòbil que era el principal atractiu de Dark Tourism. I també, és l'apartat que explica que el turisme i l'activitat en general dins del territori es troba inexistent i amb un futur completament incert, amb un gran ventall de probabilitats del què pot arribar a succeir, però que malauradament, cap de nosaltres sap.

Per facilitar la comprensió de la situació del país avui dia, al final de l'apartat es podrà observar un cronograma amb els fets que es porten desenvolupant des del passat 24 de febrer de 2022, i que continuen en desenvolupament, a mesura que s'està redactant el treball.

El matí del dijous del 24 de febrer de l'any 2022, totes les plataformes i mitjans de comunicació van esclatar amb la notícia de l'inici de la invasió d'Ucraïna per part de Rússia. El president rus Vladimir Putin va donar ordre a les seves tropes de bombardejar i envair el país. Aquest fet va suposar la primera gran agressió d'aquest tipus en tota Europa des de l'esclat de la Segona Guerra Mundial l'any 1945 i el final de la dictadura dels nazis a Alemanya.

Quan Ucraïna formava part de la Unió Soviètica es va recuperar de la Segona Guerra Mundial i es va convertir en un dels territoris més importants de tota la Unió. Ucraïna posseïa una gran indústria i era considerada com el graner del país, degut a que produïa una enorme quantitat de blat i de pa. Rere moltes tensions, l'any 1991 la URSS es va dividir i com a resultat els membres que en formaven part van esdevenir independents. Entre aquests, Ucraïna també es va convertir en un Estat propi després de votar massivament en un referèndum.

La situació del país era plena d'indecisió respecte el camí que volia prendre, si unir-se a la Unió Europea i occidentalitzar-se o per contra, mantenir-se sota la influència russa. L'any 2014 a Ucraïna va esclatar una crisi política amb violència als carrers i manifestacions diverses, i en aquell moment Volodimir Putin va ordenar a les seves tropes que envaeixin de

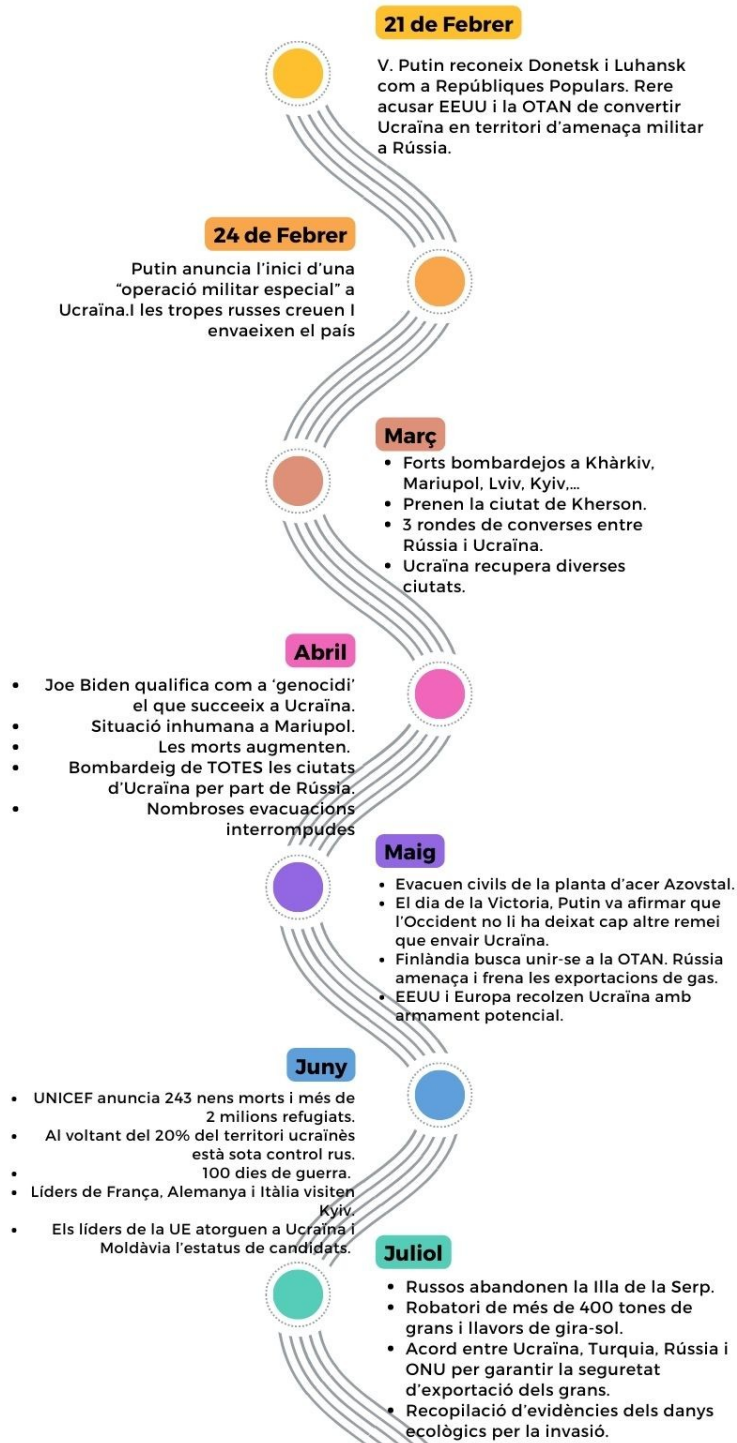
manera anònima la península de Crimea (sense uniforme), la qual pertanyia a Ucraïna. D'altre banda també va impulsar aixecaments a les dues províncies ucraïneses que fan frontera amb Rússia, Lugansk i Donetsk. A partir d'aquell moment, aquesta part del país es va convertir en un camp de batalla, va ser una guerra que ha durat molts anys fins a dia d'avui. Van haver-hi intents d'arribar a un acord i a la pau a Minsk (Bielorússia), però no es va obtenir cap resultat.

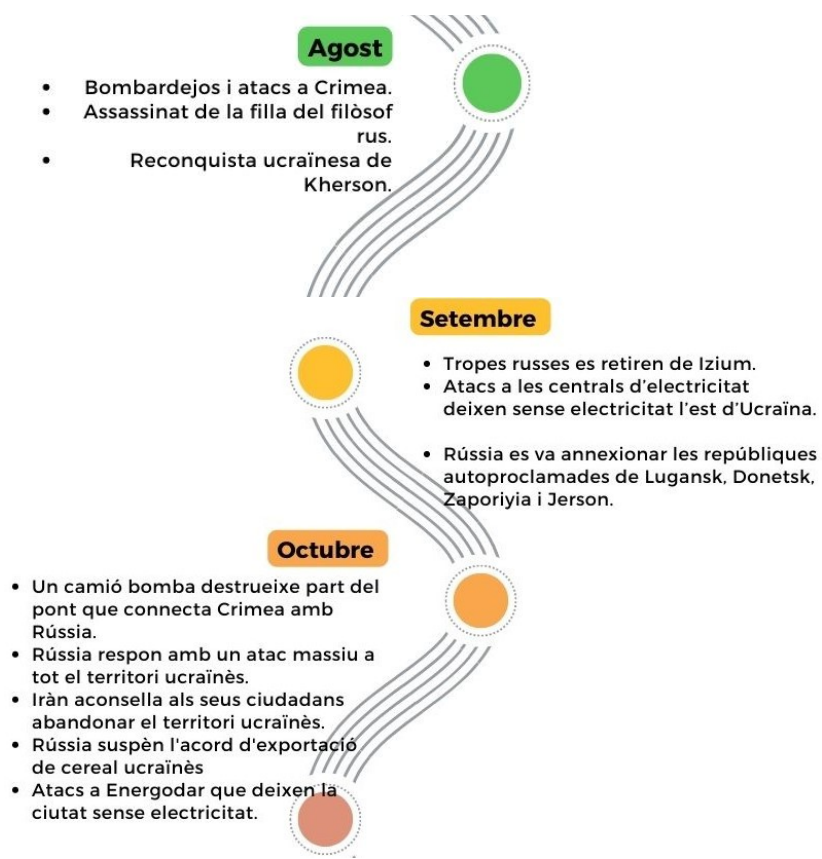
Així doncs, durant anys, la tensió existent entre Ucraïna i Rússia va anar en augment. Amb el pas del temps, Rússia va anar augmentant la pressió i va portar les seves tropes cap a la frontera ucraïnesa. Fins que el passat 24 de febrer, es va decidir a atacar amb les seves tropes des de diversos punts de la frontera, bombardejant ciutats, vies de comunicació, estacions de tren i aeroports.

A dia d'avui, dos terços de la població infantil ucraïnesa es troben refugiats o desplaçats fora del país. El món es troba en una crisi de refugiats, segons les dades de la ONU, s'estima que més de sis milions de refugiats han fugit d'Ucraïna des del 24 de febrer. Així doncs, el primer repte en cas que la situació conclouï de manera positiva per Ucraïna, abans que atraure turistes, residirà en recuperar la seva pròpia població.

Figura 14. Eix Cronològic Resum de la Invasió d'Ucraïna

Invasió russa

Font: Elaboració pròpia

6. ESCENARIS DE FUTUR INCERTS

En aquest capítol es comentarà el que podria arribar a passar a Ucraïna en un futur incert. Clarament l'enfocament serà cap al bàndol turístic, tot i que la prioritat del país si tot això acaba serà la recuperació de les infraestructures, la seguretat i el retorn de la seva població, la posada en marxa de nou de l'activitat econòmica, i la seva posició a nivell polític.

Gràcies a les dades ofertes per Datos Macro s'ha pogut veure com Ucraïna ocupava la 31ª posició en el rànquing de turistes del món per recepció de turistes, prèviament a la situació de la pandèmia i seguidament, la invasió. Durant l'any 2019 (anterior a l'esclat de la pandèmia), van visitar Ucraïna 13.438.000 de turistes que procedien d'altres països. Els països de principal procedència són en primer lloc Moldàvia amb un 31,19%, seguidament Bielorússia amb un 18,89% i per últim Rússia amb un 10,60%. A continuació es poden observar diversos gràfics pel que fa a turisme internacional.

Gràfic 1. Situació turística a Ucraïna abans de la pandèmia

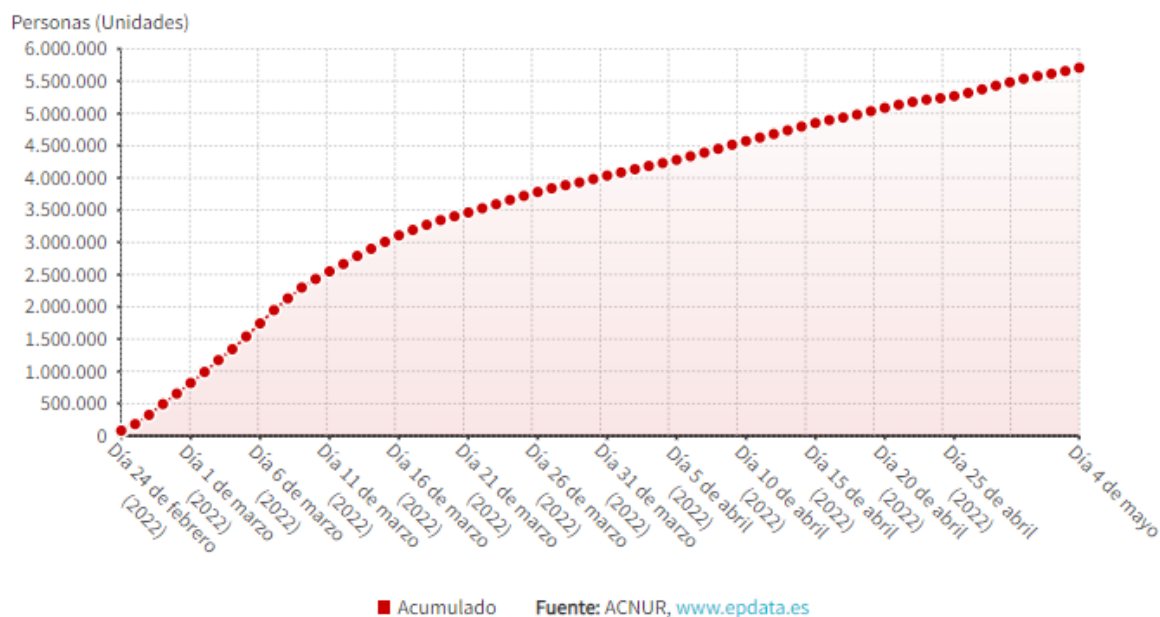
<< 2017		Llegadas de turistas a Ucrania según país de residencia (2018)	
Países	Llegadas anuales		
Moldavia	4.398.556		
Bielorrusia	2.664.239		
Rusia	1.495.650		
Polonia	1.096.887		
Hungría	915.568		
Rumania	732.377		
Israel	317.830		
Eslovaquia	313.891		
Turquía	278.776		
Alemania	237.266		
Estados Unidos	184.018		
Reino Unido	115.889		
Italia	97.617		

Font: Ep Data

Gràfic 2. Situació a Ucraïna amb l'esclat de la guerra (pèrdua de població)

Más de 5 millones de ucranianos han salido de sus fronteras por la guerra con Rusia

Además, 1,4 millones de ucranianos han entrado en el país hasta el 4 de mayo

Font: ACNUR, www.epdata.es

ESCENARI FUTUR 1. Destrosses de la guerra que possiblement podran esdevenir espais turístics

Si ens concentrem en un enfoc positiu cap al futur, donant-se el cas que la invasió acabarà, les tropes russes es retiraran i el país esdevindrà de nou una potència lliure, amb el pas dels anys, sense dubte, la probabilitat de que Ucraïna esdevingui una destinació consolidada de turisme fosc després de la guerra és molt elevada.

Sobretot, donat a que avui dia el nombre de persones interessades en aquest tipus de turisme es troba en creixement. El país actualment es veu afectat en diversos punts del seu territori, motiu pel qual, si finalitza el conflicte bèl·lic, li prendrà temps recuperar-se i recuperar tots aquells edificis, construccions i arquitectures que han estat afectades. De la mateixa manera que recuperar la part humana i viva de la destinació, ja que com s'ha comentat en apartats anteriors, més de 6 milions d'ucraïnesos han fugit del territori.

Cal dir, que Ucraïna prèviament a la invasió, i deixant de banda Txernòbil i la seva promoció a través de la sèrie d'HBO, no era una destinació molt coneguda i de gran atractiu turístic, degut a que la gent la percebia com una destinació més "apartada", desconeixien els recursos turístics dels quals està composta. La rica bellesa natural, els camps de blat, les muntanyes Carpats que tenen una de les pistes d'esquí més grans, la illa de Crimea amb les seves costes i platges (abans de ser annexada per Rússia), el gran caire històric i arquitectònic, etc.

En canvi avui dia, al haver sigut centre de notícies i successos durant tants mesos, també per la forta resistència que està mostrant contra les agressions de l'Estat Rus, és un territori que s'està donant a conèixer arreu el món.

El president ucraïnès V. Zelenskiy ha anunciat, que quan el conflicte acabi (estem fent suposicions), molts dels elements, espais, construccions que han estat afectades, es mantindran amb el seu estat actual per tal que tothom recordi i mai oblidi, el que l'estat rus ha fet al poble ucraïnès. Es deixarà constància i memòria de tot el patiment, pèrdues, destrosses, etc. en la història, per tal que aquesta no es repeteixi.

Rere les dues guerres mundials que han succeït al llarg de la història, es preserven moltes restes d'aquestes en molts països del continent europeu. Constem de clars exemples de com aquests fets històrics s'han convertit en espais turístics avui dia, i es parlarà d'uns quants dels molts que hi ha (Normandia, Pearl Harbor, el refugi de Hitler, Auschwitz, Berlín,...). Així doncs, primer fer menció a Auschwitz, lloc al qual la visita no és apta per persones molt sensibles, ja que es mostren espais i coses molt complicades de veure. El popular cartell "El treball us farà lliures", amagava terribles fets, no es recomanen visites per nens a aquest camp de concentració, i es demana màxim respecte a l'hora de fer fotos.

Aquest camp de concentració polonès, conserva habitacions en que es troben maletes amb noms i dates d'arribada de les persones que arribaven allà, maletes plenes de pròtesis i cabell humà, també amb llaunes de gas buides que utilitzaven els nazis en les càmeres. Els guies expliquen als visitants com es tractava en major mesura als jueus que estaven presos allà. Els experiments mèdics que es realitzaven amb ells, els llocs on els assassinaven,... Encara es

conserven els forns crematoris i les dutxes “falses” que realment eren màquines d’assassinar. D’altre banda, la fàbrica de Schindler es va restaurar i avui dia és un museu on s’exposa el recorregut de la història de Polònia durant la invasió dels alemanys.

La ciutat de Berlín, representa perfectament el que és el món de la post-guerra, aquesta es veu en cada racó de la ciutat, en cada element. El mur que va separar Alemanya en dues parts, separant famílies i amics durant pràcticament tres dècades, encara es pot apreciar de manera molt fàcil avui dia. També hi ha la East Side Gallery, la qual és un tram del mur original que ocupa una mica més d’un quilòmetre, que s’ha convertit en la galeria d’art més llarga del món. Cal destacar a més, el monument que es va fer als jueus assassinats, que es troba en un camp inclinat amb blocs de formigó de diverses alçades.

Un altre exemple, que a més té similitud amb la destinació de Txernòbil, és Hiroshima i Nagasaki localitzades a Japó, les dues ciutats que es van quedar plenament destruïdes. Hiroshima es considera la ciutat més recomanada per visitar, la bomba es va llançar al centre polític i comercial de la ciutat, el qual mai es va reconstruir per la decisió presa per les autoritats locals. En aquest espai es va construir el Parc Commemoriatiu de la Pau, el qual és una visita obligatòria, hi ha més de 120.000 metres quadrats plens d’arbres i el Cenotafi en el qual es troben els noms de més de 200.000 víctimes. També es va establir allà el Museu Commemoriatiu que narra tota la història d’Hiroshima tant abans com després del bombardeig.

A fora del museu es pot observar la Cúpula de la Bomba Atòmica, les restes del Saló pel que és la promoció industrial, aquest és un dels pocs edificis que van sobreviure al bombardeig. També s’ha de visitar obligatòriament la Flama de la Pau, la qual es va encendre l’any 1964 i no s’apagarà fins que no desaparegui tot l’armament nuclear de la terra.

ESCENARI FUTUR 2. Exemple Antiga Iugoslàvia

A banda de tots els exemples esmentats anteriorment, que no són pocs, i n'hi ha molts més, cal accentuar l'atenció en l'Antiga Iugoslàvia, degut a que es tracta d'un conflicte més recent. El que va succeir a l'Antiga Iugoslàvia va tenir el seu inici el 25 de juny de 1991, Eslovènia i Croàcia van declarar la seva independència de la Federació Iugoslava. Ja a principis de l'any 1990 aquest conflicte començava a iniciar-se, degut a que Eslovènia i Croàcia van demanar una reestructuració de la Federació amb les següents dos propostes: que les repúbliques tinguin més economia creant una confederació o avançar cap a una comunitat d'estats sobirans. La caiguda de l'Europa comunista, la caiguda del mur de Berlín (1989), la independència dels països bàltics (Letònia, Lituània i Estònia) i per últim la reunificació d'Alemanya l'any 1990 van fomentar la idea de separar-se.

El que va desencadenar el conflicte va ser el rebuig de la proposta de la reforma per part del govern federal. I degut a que no hi havia manera que s'arribi a un acord, el 25 de juny, tots dos països van declarar la seva independència de la Federació. Aleshores el dia següent, Belgrad va mobilitzar el seu exèrcit federal contra Eslovènia. A més, el detonant són les composicions ètniques de les repúbliques separatistes, aquestes van determinar la complexitat i la intensitat de la guerra en cada cas. Ja que a Croàcia es van iniciar els conflictes amb bosnians i serbis, seguidament els macedonis també es pronunciaven a favor de la independència, el parlament de Bòsnia també va votar per la independència. Finalment la guerra va finalitzar oficialment un cop es van firmar els Acords de Dayton per representants de Bòsnia-Herzegovina, Croàcia i Iugoslàvia el 14 de desembre de l'any 1995, en aquest acord s'establia que el Sector Est seria controlat per l'administració de la ONU (Administració de Transició de les Nacions Unides a Eslavònia Oriental, Baranya i Sírmia Occidental).

Així doncs, algunes zones en les quals hi ha hagut el conflicte, s'han convertit també en llocs de visita turística obligada per aquelles persones que volen conèixer el patiment dels altres de manera propera. Un exemple de lloc de visita d'aquestes zones és el *War Hotel* a Sarajevo (la capital de Bòsnia), el qual ofereix als seus visitants allotjament en un lloc marcat per la guerra, acompanyats per un supervivent. L'hotel està format per habitacions amb coixins molt

fins que estan tirats al terra, decoracions amb armament i cartells que representen la guerra, es posa un àudio que representa els sorolls de bales i explosions de guerra, etc... són detalls que caracteritzen aquest hotel, i com diu Arijan Kurbasic (el director de l'hotel): "no està destinat a crear nostàlgia per un període de crueltat, sinó per educar a les noves generacions sobre la duresa que va suposar el conflicte". A més ofereix un búnquer en el qual es poden allotjar els visitants, aquest és un soterrani que no té ni finestres, és terrible. El gerent de l'hotel de guerra demana als visitants que venen que l'anomenin 01, ja que és el nom en codi del seu pare durant els anys de guerra.

També es realitzen visites guiades a la capital, que permeten conèixer de primera mà llocs com ara l'Avinguda dels Franc Tiradors, per la qual els habitants passaven amb la incertesa de si rebrien un tret que posaria fi a les seves vides. Una altra "atracció turística" que reuneix molts visitants és el Mercat de Markale, el qual va ser l'escenari de la mort de 68 persones rere l'explosió d'un explosiu, i aquest lloc també ha esdevingut un dels llocs preferits pels turistes que visiten la zona de conflicte.

Figura 15. War Hotel de Sarajevo

Font: El País

Amb les dades recollides per diverses pàgines turístiques en les quals els turistes que han visitat la zona escriuen consells i opinions, dir que en general, comenten que hi ha llocs que impressionen bastant, però la gent es amable. Destaquen Sèrbia i Kosovo, comentant que generalment és segur però hi ha bastants llocs que generen poca confiança i que els locals

respecte als turistes són seriosos. També Albània, dient que la capital si que és segura, però la resta de llocs del país no gaire.

ESCENARI FUTUR 3. Exemple Txetxènia i Transnístria

Tot i haver-nos centrat en un enfoc més positiu, malauradament també hem de considerar un d'allò més negatiu. Es podria donar el cas, que si Ucraïna arriba a no recuperar algunes de les regions annexionades, el conflicte continuarà latent en elles, per tant, no tindran cap possibilitat de convertir-se en espais d'interès o atractiu turístic. Hi ha territoris, on malauradament és el que està succeint, com Txetxènia i Transnístria a Moldàvia, així doncs, seran destinacions que s'explicaran a continuació, per poder equiparar un possible escenari de futur basat en un conflicte encara latent.

• TXETXÈNIA

“Des de Txetxènia fins a Ucraïna” comenta la pàgina web oficial de El Confidencial. La invasió per la qual tanta por tenia la Unió Europea i la OTAN finalment es va iniciar. Ja hi ha milers de morts i ferits a conseqüència dels atacs massius per mar i terra. Però, aquesta vegada no és la primera en que Rússia entra en conflicte armat, ja que durant les últimes tres dècades, la capital russa Moscou, ha iniciat en terres estrangeres més d'una “operació militar”. Un d'aquests casos, és Txetxènia.

La primera guerra per part de Rússia a Txetxènia va ser a mitjans dels anys noranta, i va ser una autèntica catàstrofe. Es van eliminar a milers de reclusos russos que estaven mal entrenats mentre intentaven recuperar per a força la República musulmana, de manera que Moscou es va veure obligada a negociar l'atur d'aquesta guerra. Però amb l'arribada de Vladimir Putin (per aquell llavors era primer ministre), es va llançar una segona ofensiva que va deixar la capital de Txetxènia (Grozny), feta un desastre. Van fugir del territori més d'un terç de la població i l'any 2002 ONU va anomenar la capital Txetxènia com “la ciutat més destrossada del planeta”.

Així doncs, després de dos guerres i 15 anys de conflicte, Rússia per fi va proclamar el final del que anomenava “operacions antiterroristes” a Txetxènia. El president prorús Ramzan Kadyrov va dir al respecte: “Ja fa estona que els txetxens s’han oblidat de la guerra. Estem desenvolupant, construint i restaurant l’economia de la república”.

Txetxènia avui dia és una destinació turística “qüestionada”, el president és un aliat de Vladimir Putin i està denunciat per la vulneració dels drets humans, i encara així, buscava atraure visitants i turistes al territori de Txetxènia. A més, segons les dades recollides a El País, tot i les violacions dels drets humans, la brutal repressió als homosexuals, els atacs, les tortures i represàlies que s’han dut a terme... el president de Txetxènia Ramzan Kadyrov intentava convertir el país en una autèntica atracció turística, amb tornejos esportius, estacions d’esquí, resorts de luxe, etc... i pel moment, planejava la instal·lació d’oficines turístiques a Berlín, Istanbul o París.

Respecte la situació actual del país, hi ha diverses opinions que es separen en dos branques, aquells que han viscut la guerra i segueixen tenint temor pel que va succeir, i per tant, no poden opinar de manera oberta i comenten que gràcies al president Kadyrov, Txetxènia és la part més segura de Rússia, que la situació econòmica ha millorat molt i que confien en l’atracció de visitants a la seva destinació ja que té molt potencial. En canvi l’altre punt de vista, d’aquelles persones que han viatjat i han pogut veure la vida en altres llocs, comenten que fins a dia d’avui les llibertats s’han vist molt perjudicades, que encara ara hi ha protestes cap a la homosexualitat i accions terroristes, i que tots aquests “rumors” continuen presents en la resta de països i per tant, l’activitat turística es veu perjudicada i frenada, ja que no desperta cap tipus d’interès en els turistes.

· TRANSNÍSTRIA

Es tracta d'una regió separatista que fa frontera amb Ucraïna. Aquest territori es va escindir de Moldàvia de manera posterior al breu conflicte militar l'any 1992. Els separatistes van ser recolzats per les tropes russes provinents de Moscou, i fins l'actualitat Rússia té estacionats en el territori aproximadament uns 1.500 soldats, que regularment exerceixen activitats militars allà.

Avui dia es tracta d'un conflicte congelat entre Moldàvia i Transnístria (l'estat prorus no reconegut), que va esclatar quan Transnístria va declarar de manera unilateral la sobirania de República Socialista Soviètica de Moldàvia. Van haver-hi diversos i seguits intents de resoldre aquest conflicte, però cap d'ells va tenir èxit.

L'any 2010 es va realitzar un estudi per la Universitat de Colorado a Boulder que va mostrar que la major part de la població de Transnístria recolzava la separació del país de Moldàvia. L'estudi consistia en verificar que el 80% dels russos i ucraïnesos ètniques i d'altra banda el 60% de moldaus, preferien l'annexió per part de Rússia o la independència abans que la unificació amb Moldàvia. Durant el referèndum que es va fer l'any 2006, predominava el resultat de les persones que votaven per la independència i la potencial integració futura amb Rússia.

Actualment hi ha aquest conflicte congelat a conseqüència del qual la població local s'ha reduït de manera significativa, tot i així, viuen en el territori 460.000 persones. Els soldats russos que es troben al territori suposen un autèntic problema pel govern de Moldàvia, sobretot perquè el fet d'aconseguir el control del sud d'Ucraïna implicaria obrir una porta d'entrada a Transnístria per part de Rússia, i segons un comandant rus, hi hauria casos d'opressió. Així doncs, la població de Moldàvia sent por a que es pugui donar el cas que Rússia pugui obtenir la victòria sobre Ucraïna, perquè això podria significar que les tropes russes vulguin envair també el seu país.

Aleshores, rere veure el cas de Transnístria, aquesta és un altre possibilitat d'escenari futur respecte la situació a Ucraïna. Els territoris es poden proclamar independents o poden demanar la unificació amb Rússia, però no tornar a formar part d'Ucraïna.

Pel que fa a l'activitat turística d'aquesta destinació, uns turistes escriuen en un blog de "*Medio Penique*": Durant la nostra ruta per Europa de l'est vam decidir visitar un dels territoris més desconeguts i a la vegada problemàtics en l'actualitat. Vam visitar Transnístria, un país que molt pocs coneixen i que porta més de vint anys aïllat en una càpsula del temps. Un lloc al qual abans del nostre viatge vam llegir coses que convidaven a no anar-hi, però que no tenen res a veure amb la realitat d'avui dia.

Aquest país (que realment no és reconegut com a estat propi per ningú, només per estats que tampoc són reconeguts com ara Abjàsia), realment viu com si fos un estat propi. Tenen les seves lleis, govern i exèrcit, encara que són recolzats a nivell econòmic per Rússia. Per visitar-lo aquelles persones que són estrangers, els ofereixen un visat en la pròpia frontera, que pot ser de 10 hores o més, en cas de ser de 10 hores és gratuït. Tot i haver avançat, el país manté el seu passat soviètic, els cotxes de l'època, els edificis, els noms dels carrers com ara "carrer de Lenin", les estàtues, etc.

7. CONCLUSIONS

Al finalitzar la recerca i recollir totes les dades, informació, estudis, etc. necessaris, s'ha arribat a la conclusió que no es pot obtenir una conclusió clara, ni que es pugui afirmar amb certesa. Si apostem per un escenari de futur benèvol, com ho són els exemples d'escenaris futurs que es van produir a Auschwitz (Polònia), Berlín (Alemanya), etc... possiblement Ucraïna també prengui aquesta direcció i esdevingui una destinació de Dark Tourism consolidada, tenint en compte les massives destrosses que s'estan produint des del 24 de febrer. Tot i així, podrà esdevenir aquest tipus de destinació sempre i quan s'ocupi primer de recuperar tot allò tant important sense el que no tornarà mai l'activitat turística (com està passant a Txetxènia), és a dir, atendre persones, recuperar la seguretat, refer infraestructures i mirar de relançar el que és l'activitat econòmica del país, tot això efectivament, serà la prioritat principal.

En el seu moment, abans de l'esclat de la invasió, Txernòbil era una gran motivació de viatge tot i que Ucraïna en general no fos de les destinacions més conegudes, per tots aquells interessats en les runes, desastres, morts i tot allò relacionat amb la mort. Però amb la petjada que està deixant l'actual conflicte a l'interior del país i la seva forta resistència a les tropes russes, donarà a conèixer-lo a tothom. I si mai arriba a recuperar-se de tal manera que serà capaç de relançar el turisme, hi ha molts turistes interessats provinents d'Europa, Amèrica i altres llocs, que voldran veure tot el que ha sigut durant tants mesos centre de les notícies.

No se sap quan i com acabarà aquest conflicte que es troba en plena esplendor, però el que sí que està clar, és que aquests successos han de transmetre un missatge, un missatge que arribi a tots dos potencials turistes que podrien aparèixer si sapiguem de manera certa que el conflicte finalitzarà i a més de manera positiva per Ucraïna. Aquest missatge s'explicarà a continuació, de la mateixa manera que s'introduiran aquests dos tipus de potencials turistes que poden sorgir.

D'una banda, un dels turistes ideals, podria ser aquell provinent de tot racó del món, per tal de veure les conseqüències d'una freda guerra en ple segle XXI, que pot succeir d'un dia per l'altre.

Un tipus de turista que sap valorar aquests episodis històrics que marquen un abans i un després, que es converteixen en lliçons per a generacions futures que caldria aprendre per tal que no es tornin a repetir, tot i que malauradament, sembla ser que fins el moment no han estat apreses. Aquest tipus de turisme, explica com d'un dia per l'altre la tranquil·la vida quotidiana i tots els hàbits que inclou, es pot trencar per sempre i més, com a conseqüència d'un acte tant violent, que deixa fredor i petjada per tota la vida, dins de la memòria, el cor i la ment, d'aquells que per desgràcia, ho han viscut de primera mà. Així doncs, aquest turisme hauria de transmetre un missatge clar que s'ha esmentat anteriorment, que qualsevol turista europeu hauria de saber valorar, de la mateixa manera que hauria de valorar la possibilitat de poder viatjar, tenir la seva rutina i poder viure una vida tranquil·la.

A nivell geogràfic, Ucraïna es part d'Europa, per tant, les turistes europeus esdevindrien interessats en veure i conèixer allò que estava passant tant a prop de casa seva, i que malauradament mai se sap, si pot trucar a la teva porta. Aquest turista podrà veure les devastadores conseqüències que deixa una catàstrofe com aquesta, les conseqüències que deixa una guerra.

D'altre banda, un altre turista potencial serà tot aquell que té un vincle amb Ucraïna. Aquelles persones que han nascut allà i van marxar a viure a altres països per voluntat pròpia i aquells que van marxar a viure fora obligats. També, aquells que són descendents d'ucraïnesos, que van marxar del país des de fa moltes generacions, això es consideraria "turisme genealògic", i el potencial d'aquest tipus de turisme és molt elevat. Ucraïnesos que sentiran interès i atracció per conèixer les seves arrels i les dels seus avant-passats posteriorment al conflicte.

Un possible exemple són els canadencs o americans, que visiten Escòcia, Anglaterra i altres espais per tal de buscar les seves arrels. Aleshores, tots aquests visitants (siguin de tipus relacionat amb el vincle o moguts per l'interès i la proximitat), poden esdevenir practicants de

Dark Tourism inclòs sense saber-ho ni ser-hi conscients, viatjant moguts per tot tipus de motivacions, tant diverses.

Ja avui dia, tot i encara ser present el conflicte, s'estan reconstruint la major part d'espais destrossats pels constants bombardejos. No obstant, tot i aquesta reconstrucció, es mantenen les proves i les evidències que està deixant l'envaïment rus. Tancs cremats pel mig de les ciutats, bombes estancades al terra o posicionades en honor a tots aquells que han perdut la vida, les marques de les bales en les cases i en les tanques que envolten els jardins (les persones dibuixen flors al voltant d'aquestes), els dibuixos artístiques en les parets de les ciutats que fan honor als herois que protegeixen el país, edificis culturals i històrics en runes, i un molt i molt llarg etc...

Totes aquestes evidències serien vistes i conegudes pels diversos turistes, sempre i quan no hi predomini un altre tipus d'escenari futur dins del país, com ho són Txetxènia i Transníttria. En el primer cas, fins dia d'avui els turistes no s'atreveixen a visitar-ho, degut a que és conegut per les violacions dels drets humans, la brutal repressió als homosexuals, els atacs, les tortures i represàlies que s'han dut a terme... que continuen vigents i despertant la por dels turistes fins avui dia.

Per tant, finalment, contestant la pregunta plantejada a la hipòtesi i considerant el títol del treball. Poden dir que si apostem per un escenari futur benèvol (que seria el primer dels explicats en punts anteriors), Ucraïna esdevindria una destinació consolidada de Dark Tourism, ja que a més, s'ha sabut identificar que existirien turistes interessats en esbrinar els successos en els territoris ucraïnesos.

Per acabar, afegir que tal i com s'ha anat esmentant al llarg del treball, es continua mantenint aquesta incertesa cap al futur. Fins el dia d'avui el país està resistint i tractant de recuperar els territoris ocupats per part de Rússia, però malauradament ningú pot apostar per una victòria, ni pel que pot succeir en general, no sabem quin futur espera a Ucraïna, ni a Europa en general. Per acabar, m'agradaria poder esmentar en les conclusions una pauta o punts a seguir per tal que no es repeteixin més escenaris com aquest, però no està en les meves mans, ni en

les de ningú. Només queda confiar en la capacitat de resiliència i resurrecció de la qual en parlàvem durant la introducció. Una au fènix que trii la creació i la vida. Un turisme que pugui ressorgir de les cendres, i pugui apostar, per una activitat, plena de vida.

8. BIBLIOGRAFIA

[Volver a vivir bajo las bombas en Sarajevo | Mundo Global | EL PAÍS \(elpais.com\)](#)

[Van_Broeck, Lopez.pdf \(uqroo.mx\)](#)

[Mapas y gráficos de la situación de la guerra en Ucrania, última hora \(epdata.es\)](#)

[Кількість туристів в Україні зросла на чверть у 2021 році \(dw.com\)](#)

<https://www.nytimes.com/es/2018/12/02/espanol/sarajevo-hotel-guerra.html>

<https://www.eulixe.com/articulo/sociedad/tanatoturismo-viajar-lugares-oscuros-mundo/20190730102422015840.amp.html>

<https://datosmacro.expansion.com/comercio/turismo-internacional/ucrania>

[El accidente de Chernóbil: las causas del desastre nuclear en Ucrania \(nationalgeographic.com.es\)](#)

[El accidente de la central nuclear de Chornóbil de 1986 | OIEA \(iaea.org\)](#)

[25 lugares que ver en Ucrania | ViajeroCasual©](#)

[10 mejores lugares para visitar en Ucrania \(planificatuviaje.es\)](#)

[Turismo Oscuro: 5 destinos de Dark Toursim o Tanatourismo | IATI Seguros](#)

[Turismo Oscuro: visitar lugares marcados por tragedias - Gaceta UNAM](#)

[Коронавірус в Україні і світі. Живий блог \(radiosvoboda.org\)](#)

[Ситуація з коронавірусною хворобою в Україні погіршується | Новини | Баштанська міська територіальна громада \(bashtanskaotg.gov.ua\)](#)

[Noticias de Ucrania hoy. ¿Qué está pasando en el país ucraniano en 2022? | EITB Temas de Interés](#)

[Ucrania - Noticias de Ucrania | EL MUNDO](#)